

VYSEHRAD

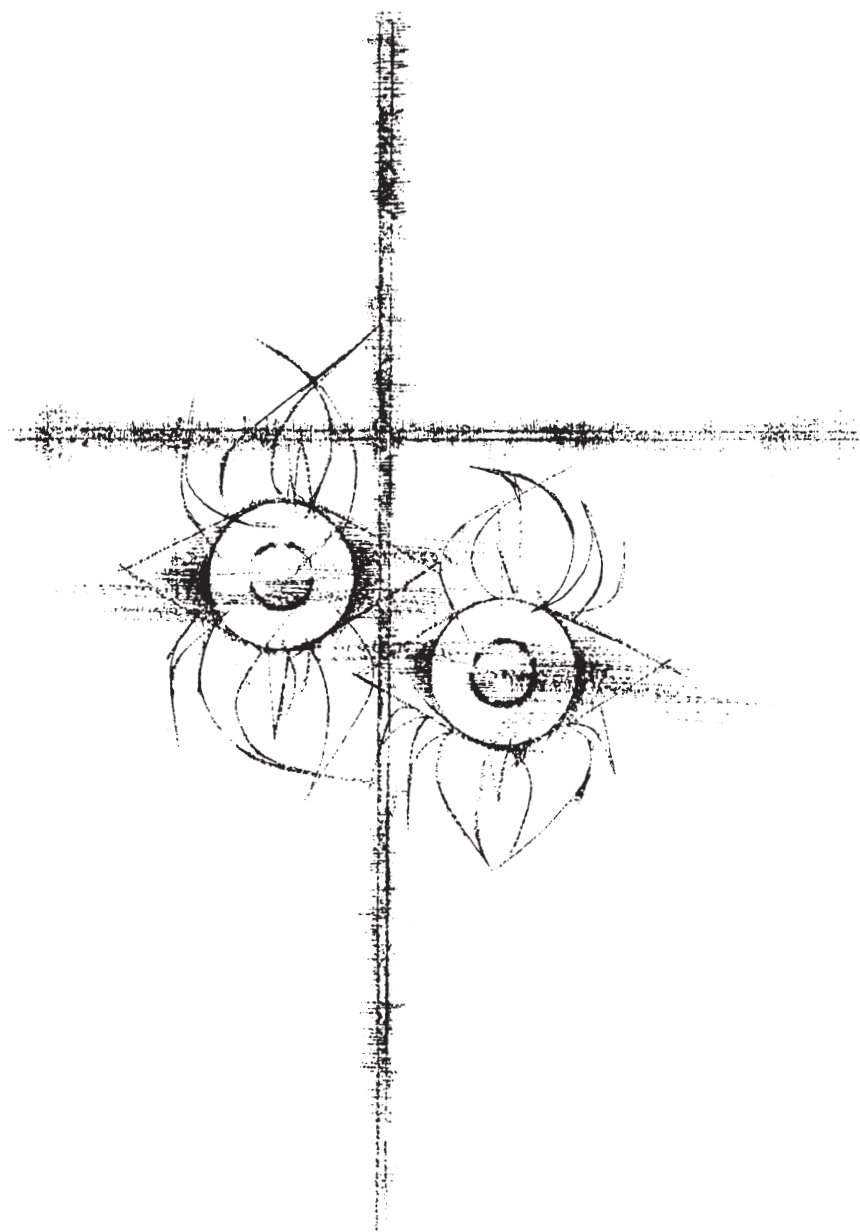
*Piseň
o Bernadettě*

FRANZ WERFEL

Franz Werfel

PÍSEŇ O BERNADETTĚ

FRANZ WERFEL

*Píseň
o Bernadettě*

VYŠEHRAĐ

EDICE SVĚTOVÁ PRÓZA

Z německého originálu
Das Lied von Bernadette,
vydaného v roce 1981 nakladatelstvím
S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main,
přeložila Jitka Fučíková
Ilustrace Mikuláš Medek
Obálka a grafická úprava Anna Kožuriková
Redigovala Blanka Koutská
Odpovědná redaktorka Radka Fialová
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1582. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle osmého vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 240 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Originally published as „Das Lied von Bernadette“
© 1941 by Bermann-Fischer Verlag, Stockholm

Translation © Jitka Fučíková – heirs, 2017
Illustrations © Mikuláš Medek – heirs, 2017

ISBN 978-80-7429-841-7

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

V posledních dnech června roku 1940, po zhroucení Francie, jsme se na útěku z tehdejšího bydliště na jihu země octli v Lurdech. Doufali jsme, žena i já, že ještě zavčas přes španělské hranice unikneme do Portugalska. Protože nám však všichni konzulové jednomyslně odepřeli potřebná víza, nezbylo, než abychom tu noc, kdy německá vojska obsadila pohraniční město Hendaye, uprchli za velikých obtíží do vnitrozemí Francie. Pyrenejské departementy se proměnily ve fantastické tábořiště chaosu. Miliony lidí tohoto zvláštního stěhování národů bloudily po silnicích a ucpávaly města a vesnice: Francouzi, Belgičané, Holanďané, Poláci, Češi, Rakušané, vystěhovalí Němci a mezi nimi vojáci poražených armád. Jenom s námahou bylo možno utišit hlad. Ale noclehy se vůbec nesehnaly. Kdo ukořistil nějakou čalouněnou židli k přečkání noci, tomu se závidělo. V nekonečných řadách nehybně stála auta uprchlíků, naložená nábytkem, žíněnkami, postelemi, protože už nebyly pohonné látky. V Pau jsme se od rodiny tamějších usedlíků dověděli, že Lurdy jsou jediné místo, kde by se při troše štěstí snad ještě našel nocleh. A protože to proslulé místo bylo vzdáleno pouhých třicet kilometrů, radili nám, abychom to zkusili a zaklepali na jeho brány. Tě rady jsme uposlechli a našli konečně útulek.

Takto mě Prozřetelnost přivedla do Lurd, o jejichž zázračné historii jsem až dosud měl znalosti jen zcela povrchní. Několik neděl jsme se skrývali v tom pyrenejském městečku.

Byl to čas plný strachu. Ale byl to zároveň čas pro mne velice významný, nebo jsem poznal zázračnou historii děvčátka Bernadetty Soubirousové a zázračné skutky lurdských uzdravení. Jednoho dne jsem ve své veliké tísní složil slib:

Vyváznu-li z tohoto zoufalého postavení a bude-li mi dopřáno dosíci spásného pobřeží Ameriky – přislíbil jsem – pak především před jakoukoliv jinou prací zapěji píseň o Bernadettě, pokud na to mé schopnosti stačí.

Tato kniha je splněním slibu. Epický zpěv se může v naší době odít jen do formy románu. „Píseň o Bernadettě“ je román, ale nikoliv fikce. Nedůvěřivý čtenář se tváří v tvář událostem zde předváděným zeptá jistě větším právem než u jiných dějinných eposů: „Co je pravda? Co je vymyšleno?“ Odpovím: Všechny pamětihodné události, jež jsou obsahem této knihy, udály se ve skutečnosti. A protože od jejich počátku neuplynulo víc než osmdesát let, odehrávají se v nejjasnějším světle historie a jejich pravdivost je utužena přáteli, nepřáteli a chladnými pozorovateli ve věrných svědectvích. Mé vyprávění na této pravdě nic nemění.

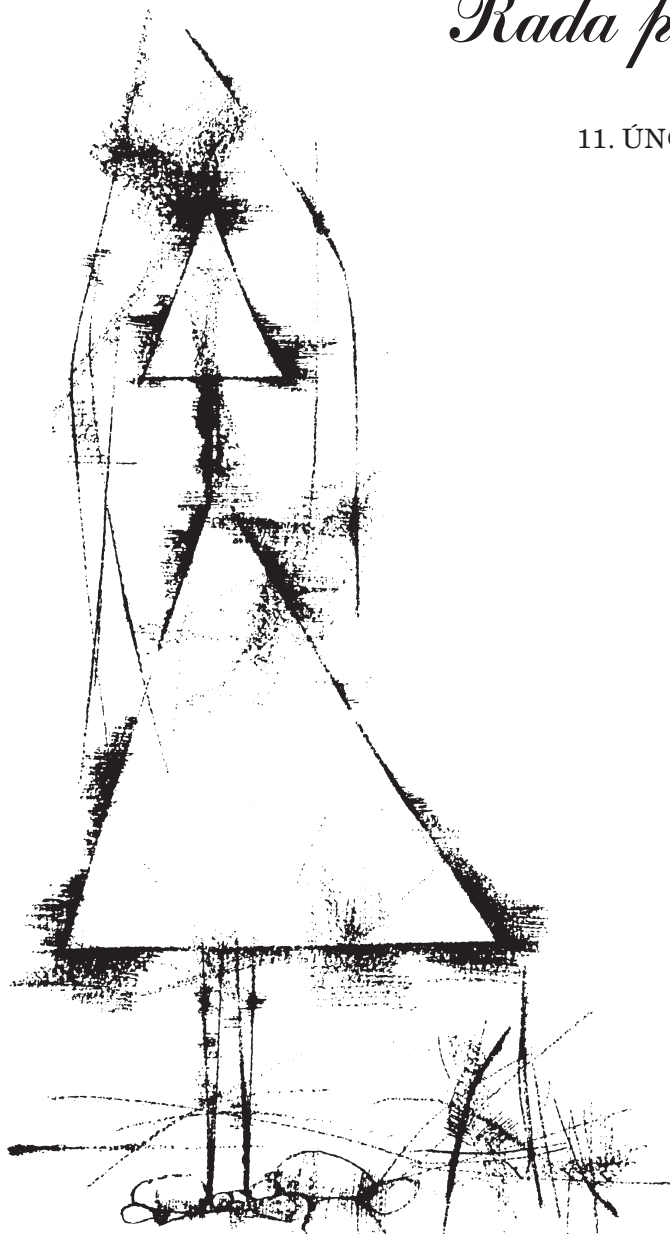
Práva básnické svobody jsem použil jen tam, kde umělecké dílo vyžadovalo určitého chronologického zhuštění a kde šlo o to, vykresat z látky jiskru života. Odvážil jsem se zazpívat píseň o Bernadettě, třebaže nejsem katolík, nýbrž žid. Odvahu k tomuto činu mi dal slib mnohem starší a neuvědomělejší. Již v dobách, kdy jsem psával první verše, jsem sám sobě přísahal, že svou prací budu vždy a všude oslavovat božské tajemství a lidskou svatost – nedbaje doby, která se s posměchem, zlobou a lhostejností odvrací od těchto posledních hodnot našeho života.

Los Angeles, v máji 1941

FRANZ WERFEL

Řada první

11. ÚNORA 1858

v „žaláři“

František Soubirous vstává za tmy. Je přesně šest. Své stříbrné hodinky, svatební dar moudré švagrové Bernardy Casterové, už dávno nemá. Potvrzení, vystavené na ně a na několik jiných chudých pokladů městskou zastavárnou, propadlo už loni na podzim. Soubirous ví, že je právě šest, ačkoliv zvony farního kostela u svatého Petra ještě nezvonily na ranní. Chudí lidé mají čas v nervech. Vědí i bez ciferníku a zvonu, kolik uhodilo. Chudí lidé se vždycky bojí, že přijdou pozdě.

Soubirous nahnátne dřeváky, ale podrží je v ruce, aby nelomozil. Bosý stojí na ledové kamenné podlaze a naslouchá mnohotvárnému oddechování spící rodiny, té podivné hudbě, která mu skličuje srdce. Šest osob je v místnosti. On a Luisa si buď jak buď ponechali dobrou svatební postel, toho svědka nadějného začátku. Ale obě nedospělé dcery, Bernadetta a Marie, musí spát na velmi tvrdém loži. Nejmladší dva, Jana Marii a Justina, uložila matka na slamník, který se každé ráno odklízí.

František Soubirous, jenž se stále ještě nehýbá z místa, pohlédne na studený sporák. Nejsou to vlastně pravá kamna, nýbrž hrubé ohniště, které majitel tohoto nádherného bytu, kameník André Sajou, zimprovizoval pro své nájemníky. Pod popelem doutná a praská ještě pár čerstvých větví, příliš vlhkých, než aby shořely. Chvillemi vyšlehne bledá zář. Ale nemá dost energie rozdmýchat zbylý oheň. František pohlédne k oknům, za nimiž pomalu šedne jitro. A hluboký pocit rozladěnosti se v něm promění v zlobné rozhořčení. Na rty se mu dere kletba. Soubirous je zvláštní člověk. Víc než bídná jizba

ho popouzejí obě zamřížovaná okna, jedno větší, druhé menší, ty dvě podle šilhající oči, hledící na úzký špinavý dvůr „vězení“, kde páchne smetiště celé čtvrti. Soubirous nebyl koneckonců žádný vandrák, žádný hadrář, nýbrž svobodný a jak se patří mlynář, majitel mlýna, svým způsobem tak něco, jako je monsieur de Lafite, vlastník velké pily.

Mlýn Boly pod Pevností široko daleko něco znamenal. Ani mlýn Escobé v Arcizacles-Angles nebyl špatný. Starý Bandeau mu sice nedělal zrovna čest, ale byl to přece jen mlýn. Může snad on, zdatný mlynář Soubirous, za to, že potok Lapaca, pohánějící kola, je už léta vyschlý, že ceny obilí stoupají, že vzrůstá nezaměstnanost? Za to může Pán Bůh, císař, prefekt nebo čert ví kdo – a ne on, František Soubirous, řádný člověk, i když si občas v hospodě rád vypije skleničku a zahraje karty.

Ale co naplat, ať za to Soubirous může nebo nemůže, teď se bydlí v „Cachotu“, čili v „žaláři“. „Žalář“ v Rue des Petites Fossées není vůbec obytný dům, nýbrž bývalá městská věznice. Zdi se potí vlhkem. Ve škvírách sedí houba. Všechno dřevo se bortí, chléb rychle plesniví. V létě je tu k udušení, v zimě mrznou. Proto starosta Lacadé před lety nařídil „žalář“ zrušit a tuláky a zločince zavírat do budovy baousské brány, a to výslovně pro špatné zdravotní poměry. Pro rodinu Soubirousovu jsou zdravotní poměry v bývalém vězení dobré až dost. Je to znát, myslí si bývalý mlynář, Bernadetta zase celou noc prochřela a prosípala. Soubirousovi je sebe samého tak strašně líto, že je pevně rozhodnut vlézt zpátky do postele a spát dál.

K té zbabělé kapitulaci nedojde, protože mezitím vstala matka Soubirousová. Je to žena pětatřiceti- až šestatřicetiletá, ale vypadá na padesát. Hned se dá do zatápění, křísí z popela jiskry, klade navrch kouřící slámu, třísky a několik suchých větví a nakonec zavěsí nad čerstvý oheň měděný kotlík s vodou. Soubirous velkoryse pozoruje mlčenlivou činnost své ženy. Ani on nic neříká. Zase začíná jeden den se svými břemeny a zklamáními. Den jako včera a jako zítra. Teď plechovky zvoní zvony farního kostela. Dnu neujdeš.

František Soubirous touží jen po jednom: povzbudit vyprahlý žaludek sklenkou pálenky. Ale láhev bylinného čerta chová matka Soubirousová pod zámek. Soubirous nedokáže vyslovit své vášnivé přání, neboť bylinný likér čert je bodem sváru mezi manžely. Ještě chvilku váhá, potom vklouzne do dřeváků:

„Tak já jdu, Luiso,“ zabručí přitlumeně.

„Máš v plánu něco určitého, Soubirousi?“ ptá se žena.

„Nabízeli mi leccos,“ prohodí muž nejasně.

Je to dennodenně stejný rozhovor. Důstojnost nedovolí Soubirousovi přiznat sobě a ženě plnou žalostnou pravdu.

Žena s výrazem naděje pokročí od ohniště.

„U Lafita snad? Na pile?“

„Lafite,“ posmívá se František. „Kdopak myslí na Lafita? Ale promluvíím s Maisongrossem a s Cazenavem, poštmistrem, víš...“

„Maisongrosse, Cazenave...“ Žena zklamaně opakuje ta jména a hledí si dál práce. Soubirous si nasadí baskickou čapku. Jeho pohyby jsou pomalé a nejisté. Náhle se žena obrátí:

„Soubirousi, přemýšlela jsem o tom. Měli bychom dát Bernadettu pryč.“

„Co to znamená – dát pryč?“

Soubirous právě odstrčil těžkou závoru na dveřích. Jsou to dveře věznice. Kdykoliv je Soubirous otvírá, vzpomene si na nejhorší dobu svého života, na loňské čtyři týdny, které musel – nevinný – strávit ve vyšetřovací vazbě. Ruka mu klesne. Zaslechne, jak žena šeptá:

„Myslela jsem k tetě Bernardě. Anebo ještě lépe do Batrès, na venkov. Laguèsová by si ji jistě zase vzala. Měla by tam venku dobrý vzduch, kozí mléko a bílý chleba s medem, je přece tak ráda na vesnici, a ta troška práce by jí neuškodila.“

František Soubirous cítí, jak se v něm znovu probouzí hořkost. Ačkoliv uznává Luisiny dobré důvody, protestuje. Potrpí si na velká slova a na velká gesta. Část Soubirousovy rodiny prý pochází ze Španěl.

„Jsem tedy opravdu žebrák,“ zaskřípe zuby. „Mé děti hladovějí. K cizím lidem je musím...“

„Měl bys mít rozum, Soubirousi,“ skočí mu žena do řeči, protože mluvil příliš hlasitě. Hledí na něho, jak stojí se sklopenou hlavou, zoufalý, důstojný, bez vůle. Vyjme ze skříně láhev a nalije mu skleničku.

„To není špatný nápad,“ řekne muž přihloupě a hodí kořalku do sebe. Všechno v něm křičí po další skleničce. Ale ovládne se a jde. V posteli, kde spí obě sestry, leží starší Bernadetta a tiché, tmavé oči má široce rozevřené.

Massabielle, vykřičené místo

Rue des Petites Fossées, ulička Malých příkopů, je jedna z úzkých ulic, jež obklopují hradní skálu Lurd. Stoupá klikatě do kopce, dřív než vyústí na městské náměstí Marcadale. Rozednilo se. Přesto je vidět jen na pár kroků. Nebe visí nízko. Clona utkaná z deště a hrubých sněhových vloček šlehá Soubirousovi do obličeje. Svět je prázdný a tupý. Jenom polnice dragounské švadrony na zámku a v nemourských kasárnách přerušují prázdnotu svými ranními budíčky. Ačkoliv tady v údolí řeky se sníh nedrží, proniká ledový chlad podivnými poryvy až do kostí. Je to dech Pyrenejí, číhajících tam za mraky, rezavé poselství shluklých křišťálových temen, od Pic du Midi až k strašlivému démonu Vignemal mezi Francií a Španělskem.

Soubirousovy ruce jsou červené a zkřehlé, neholené tváře mokré, oči ho pálí. Přesto dlouhou dobu nerozhodně postává před Maisongrossovým pekařským krámem, než vejde. Ví, že je to marné. Loni v masopustě ho Maisongrosse tu a tam zaměstnal při roznášce. V masopustě pořádají bratrstva a cechy své slavnosti. Pořádá se například veliký ples krejčích a švadlen, kteří uctívají svatou Lucii. Ples se koná v hotelu Na Poště a firma Maisongrosse tam dodává pečivo od chlebů až po jemné krémové dorty a koblihy. Při té příležitosti si loni Soubirous vydělal značnou částku, rovných sto sous, a ještě přinesl dětem domů kornout cukrovinek.

Soubirous si dodá odvahy. Vejde do krámu. Obestře, omámí ho mateřská vůně teplého chleba. Je mu až do pláce. Uprostřed místnosti stojí tlustý pekař v bílé zástěře kolem mohutného

břicha a komanduje dva tovaryše, kteří celí zpocení vytahují z pece černé plechy s čerstvými chleby.

„Mohl bych vám snad dnes být něčím nápomocen, pane Maisongrossi?“ zeptá se jen tak mimochodem Soubirous. Jeho ruka přitom hmatne do jednoho z otevřených pytlů a propouští rozkošnický pšeničnou mouku mezi zkušenými mlynářskými prsty. Tlustoch ho neuzná za hodna pohledu. Má přiškrbený hlas:

„Co je dnes, mon vieux?“ zavrčí.

„Čtvrtek, vašnosti, jeudi gras...“

„A kolik dnů máme ještě do Popeleční středy?“ pátrá Maisongrosse dál jako prohnáný učitel.

„Ještě šest, pane,“ váhá mlynář.

„Tak vidíte,“ triumfuje tloušťík, jako by vyhrál nějakou sázku. „Ještě šest dní a tenhle celý všivý karneval skončí. A spolky už beztak neobjednávají u mne, nýbrž u Rousyho. Staré dobré časy jsou pryč! Chodí se k cukráři, ne k pekaři. A když je to s kšeftem takové v masopustě, můžete si vypočítat, co přinese půst. Ještě dnes vyhodím jednoho z těch darebů...“

František Soubirous uvažuje, má-li pekaře rovnou poprosit o bochník chleba. Dlouho se snaží vypravit ze sebe slovo. Nenačází odvahy. Ani k žebrotě se nehodím, bleskne mu hlavou. Pošoupne si čepici jako nespokojený zákazník a opustí krám.

Chce-li se dostat k poště, musí přejít náměstí. Sám Cazenave stojí už osobně na prostranném dvoře mezi povozy a kočáry. Jako bývalý seržant od zásobovací služby v Pau je zvyklý vstávat časně. Už je to dávno, co sloužil – to ještě panoval tlustý měšťácký král. Cazenave neslyší nerad, když ho někdo dodatečně povýší a oslovuje jako důstojníka.

Každou denní dobu nosí vysoké vyleštěné boty a jezdecký bičík, kterým po vojensku zpracovává kůži holínek. V naběhlé fialové tváři má šroubovitě nakroucené kníry podle vzoru císaře, pečlivě nabarvené na černo. Podle těch knírů je Cazenave přesvědčený bonapartista, čímž rozumí politické smýšlení, při němž se „La France“ a „Gloire“ rýmuje s „Progrès“. Od té doby, co vystavěli železniční trať z Toulouse přes Tarbes a Pau do Biarritzu – císař a hlavně císařovna Eugenie často pobývají v Biarritzu –, jdou obchody lurdského poštmistra ještě skvěleji než dřív. Každý cestovatel ze záliby, jakož i každý lázeňský host, který chce navštívit pyrenejské lázně,

musí se u Cazenava zastavit. Cazenave je pánem nad všemi „příležitostmi“, které levně nebo draze, pohodlně či nepohodlně dovážejí cestující, kteří potřebují zotavení, do Argèles, Cauterets, Gavarnie a Luchonu. Teď je ovšem do sezóny ještě daleko. Jakými lákadly by se sezóna dala prodloužit a jak pozvednout cizinecký ruch, to je nevyčerpatelná látka diskusí mezi Cazenavem a ctižádostivým lurským starostou, panem Adolfem Lacadém.

Soubirous sloužil zamlada asi čtrnáct dní u vojska, déle si ho tam nenechali. Naznačí tedy, pokud to umí, vojenské držení a předstoupí před Cazenava.

„Dobré jitro, pane poštmistře! Měl byste pro mne nějakou menší práci?“

Cazenave nafoukne tváře a s nelibostí si odfrkne.

„Ach, tys tu zase, Soubirousi? Sapristi! Copak se nikdy sám se sebou nevyrovnáš? Člověk musí umět vyhovět požadavkům. Zadarmo nikdo z nás nic nedostane...“

„Bůh to se mnou nemyslí dobře, pane... Už léta nemám štěstí...“

„Naše štěstí pochází možná od Boha. Neštěstím jsme si vinni sami, kamaráde...“

Jezdecký bičík hvízdavě dotvrzuje tuto zásadu. Soubirous sklopí oči:

„Mé děti za své neštěstí jistě nemohou.“

Pošt mistr něco hlasitě přikazuje čeledínovi. Soubirous se znovu vzbudí:

„Snad by se přece něco našlo... mon capitaine...“ Cazenave je v tu ránu blahovlnnější.

„Starému vojákovi vždycky rád pomohu. Ale dnes opravdu nic nemám...“

Je zřetelně vidět, jak mlynářovo tělo těžkne. Pomalu se obrací k odchodu. Vtom ho Cazenave zavolá zpátky:

„Počkej, kamaráde! Dvacet sous by sis koneckonců mohl vydělat. Matka představená z nemocnice chce, abychom odvezli všelijaký neřád a spálili jej za městem. Obvazy, cupaninu po operacích, prádlo nakažlivých pacientů a podobné krámy. Jestli chceš, zapráhni hnědku do malého žebříňáku... Dvacet sous!“

„Nemohlo by to být třicet, mon capitaine?“

Na to již Cazenave neodpoví.

Soubirous jde splnit rozkaz. Zapřáhne do malého žebří-
ňáku vetchou hnědku, nejhorší herku z pošty. Povož kodrcá
k nemocnici, kterou spravují neverské klášterní sestry svaté
Gildardy, ty, co také vyučují ve škole. Vrátný v nemocnici už
má přichystané tři bedny neřádu. Těžké nejsou, ale páchnou
jako mor celou bídou tělesnosti. Muži je naloží na vůz.

„Dej pozor, Soubirousi,“ varuje vrátný, lékařský odborník.
„Je v nich satan infekce. Vyvez je hodně daleko, až do Massa-
bielle, tam je spal a popel hod' do vody!“

Děšť a metelice ustaly. Vůz drnčí po špatném dláždění.
Nemocnice neverských sester leží u severního konce města,
tam, kde se křižují státní silnice z Pau a Tarbes. Soubirous
musí za ustavičného brzdění sjet s řídou příkrou Rue Basse,
chce-li opustit Lurdy západní baouskou branou. Když přejede
starý římský most, Pont Vieux, jeho strnulá ruka konečně
povolí. Lhostejně nechá hnědku klusat vozovou cestou podél
řeky. Gava se v tom místě prudce stáčí. Prastará horská bys-
třina tu hučí tisícerými nakvašenými hlasy, jako by ji ten
skoro pravoúhlý obrat dopaloval a vyčerpával její síly. Obrov-
ské granitové balvany se všude staví do cesty zlostnému běhu
vod. Soubirous jejímu hukotu nenaslouchá. Pošt mistr neřekl
ne, určitě mi tedy těch třicet sous dá. Koupím čtyři bochníky
chleba – osm sous, ale ne u Maisongrosse, na mou duši, u Mai-
songrosse ne! Koupím půl libry ovčího sýra – je výživný –, to
bude dohromady s chlebem dělat čtrnáct sous. K tomu dva
litry vína – čtyřiaadvacet sous. Pár kostek cukru, aby děti měly
něco sladkého a posilujícího do vína... ale ne... nejmoudřejší
bude, když dám hned všech třicet sous Luise. Ať je rozdělí.
Nemusím nic rozpočítávat. Pro sebe si nenechám ani vindru.
To svatosvatě slibuji...

Navzdory vyhlídce na těch třicet sous – nečekaný dar
z nebe – cítí Soubirous v srdci čím dál větší tíhu a prázdnotu.
Svůj hlad pociťuje jako nevolnost, kterou ohavně stupňuje
zápach z bédného nákladu na voze. Cesta vede okolo usedlosti
pana de Lafite, pohádkového lurdského boháče, který kdysi,
než ho čarovné štěstí vyneslo do závratné výše, taky začínal
jako prostý mlynář, nejinak než Soubirous. Rozsáhlý pozemek
leží na takzvaném ostrově Chalet, utvořeném ramenem řeky
Gavy a tepnou potoka Savy, který se pár kroků za massabiell-
skou skálou vlévá do řeky. Usedlost se skládá z panského

sídla ve slohu Jindřicha IV. s četnými věžičkami a výklenky, z parku, širokých ploch luk a impozantní pily. V Lurdech této mlýnské pile uctivě říkají továrna. Je postavena rozlehle; nádherná přehrada shromažďuje síly útlého mlýnského potoka k netušeným výkonům. Kromě pily leží na tomto potoku ještě malý starý mlýn. Soubirous jej teď z kozlíku vidí. Náleží Antonínu Nicolauovi a jeho matce. Soubirous závidí Nicolauovi stokrát víc než panu de Lafite s jeho zámekem, továrnou a ekvipážemi. Příliš velké věci nevzbuzují závist. Ale s Nicolauem se Soubirous může měřit. Je on snad horší než Nicolau? Je pravděpodobně lepší než Nicolau. Starší a zkušenější je určitě. Nevyzpytatelná nebesa to prostě zařídila tak, že ti lepší jsou na suchu, kdežto horším je dopřáno z prahu mlýna Savy klidně přihlížet, jak se lopatky mlýnských kol točí a točí. Soubirous švihne koně po vyhublém zadku, až herka poskočí a dá se do klusu. Cesta se ztrácí v rezavé trávě vřesoviště. Krásné stříbrné topoly páně Lafitovy jsou daleko za ním. Ostrov Chalet je čím dál pustší a pustší. Jenom zimostráz tam roste a několik lísek. Obě čáry olšových křovisek, které vroubí z pravé strany řeku Gavu a z levé strany potok Savy, se sbíhají.

Na levém břehu obou vodních toků se zdvihá skalnaté návrší Montagne des Espélugues. Je to bezvýznamný nízký hřbet, tahle „Sluj“ neboli „Díra“. Chceme-li se vyjádřit ušlechtilě, můžeme ji také nazvat „Jeskynní hora“. Do její skály je totiž vylámáno několik jeskyní. Největší z nich, jeskyni Massabielle, má Soubirous teď před očima. Je to snad dvacet kroků široká a dvanáct metrů dlouhá díra ve vápencové stěně, ne nepodobná peci. Holá, vlhká, zaplněná kamením z Gavy, jejíž sebemenší rozvodnění ji zatopí, neposkytuje žádný příjemný pohled. Mezi kamením roste trochu kapradí a podbělu. Jeden jediný chudičký šípkový keř se v poloviční výši jeskyně přimyká ke skále. Je to planá růže, která objímá oválový nebo obloukově lomený výřez, jakousi úzkou branku, která vede do vedlejší komůrky jeskyně. Člověka skoro napadá, že tam tuto branku nebo gotické okno v neznámých dobách vtesala čísi primitivní lidská ruka. Jeskyně Massabielle není u obyvatelů Lurd a u sedláků ze sousedních vesnic v údolí Batsuguère příliš oblíbena. Báby o ní vyprávějí různé hrůzostrašné historie, které se tam prý udály. Když rybáři, pastevci a lidé sbírající roští v blízkém lesíku Saillet hledají před bouří útočiště v Massabielle, neopomenou se pokřičovat.

František Soubirous není stará bába, nýbrž životem zkušený muž, který na strašidelné historky moc nedá. Zastavuje na ostrohu mezi Gavou a Savy. Slézá z kozlíku a uvažuje, kde a jak by se co nejrychleji zhostil svého úkolu. Nebylo by snad dobře projet s vozem mělkým potokem a spálit nemocniční neřád v jeskyni, kde by se vznal rychleji než venku na vzduchu? Soubirous váhá. Starý, ztrouchnivělý vůz by se mohl pochroumat o špičaté kameny v potoce.

František není z těch, kdo se rychle rozhodují. Drbe se na hlavě. Vtom dolehne k jeho uším temné chrochtání, do kterého se mísí jakési drsné zvuky. Tamhle, to je Leyrisse, pasák prasat...

Běží ku břehu a jeho černé svině se zatím válejí v malém močálu mezi obecním lesíkem a Massabielle. I Leyrisse je muž osudem bitý. Soubirous jím nemálo pohrdá, neboť za prvé je Leyrisse kretén, za druhé má vlčí chřtán – když mluví, štěká a vyje – a za třetí hlídá prasata z celého kraje, což vyučený mlynář Soubirous považuje za nejnižší povolání na světě. Leyrisse je malý, sporý chlapík s nepoměrně velikou zrzavou hlavou na volatém krku. Celý, od hlavy k patě, je zabalený do kožešin; vypadá jako pevně svázaný balík. (Ředitel školy Clarens je toho mínění, že pyrenejský pračlověk vypadal asi jako Leyrisse.) Gestikuluje vzrušeně směrem k Soubirousovi. Pasák je ustavičně vzrušený jako všichni nešťastníci, kteří se pro poruchu řeči jen těžce dorozumívají. Mlynář na něho kývne, aby šel blíž. Leyrisse se dlouhými kroky brodí přes potok, jako by v něm nebyla voda. Jeho chundelatý pes běží za ním, vzrušen neméně než jeho pán.

„Haló, Leyrissi,“ volá Soubirous. „Nechtěl bys mi pomoci?“

Leyrisse je dobromyslný tvor, jehož největší ctížádostí je osvědčovat, kde se dá, vlastní užitečnost a životní zdatnost. Silnýma rukama sundává z vozu bedny a odnáší je k nejzazší špičce ostrohu, jak mu Soubirous poroučí. Tam vysype jejich obsah na zem. Je to páchnoucí pyramida zkrvavené vaty, ohni-saných obvazů, špinavých roušek. Mlynář, zvyklý na velmi čistou práci a snadno náchylný k hnusu, si zapálí dýmku, aby zaplašil nepřijemný zápach. Má dojem, že rozeznal mezi neřádem neslýchané věci, například uříznutý lidský prst. Rychle hodí Leyrissovi balíček sirek, aby tu hromadu zapálil.

Silně se ochladilo. Je bezvětří. Tráva, lehce chytající, okamžitě vzplane. Pasák a pes se z toho radují, tančí kolem té

podivné oběti, jejíž kouř, nebem příznivě přijímaný, stoupá vzhůru rovně jako svíce.

Soubirous usedl na kámen, mlčí, dívá se. Dobrotisko pasák si k němu po chvilce přisedne. Z kabely vytáhne černý chléb a kus slaniny. Z obojího odkrojí dva stejné kusy. Jeden z hašteřivou laskavostí nabídne Soubirousovi. Ten lačně sáhne po kořeněném jídle, svém prvním dnešním jídle. Ihned se však opanuje a začne pomalu a zamyšleně žvýkat, jak se sluší a patří na počestného majitele mlýna, tak nesmírně převyšujícího pasáka a obecního blbce. S očima strnule upřenýma na oheň, který bleskurychle požírá svou potravu, zamumlá:

„Kdyby byla lopata...“

Sotva zaslechne ochotný Leyrisse slovo lopata, vyskočí, proběhne potokem, jako by v něm vody nebylo, a donese z jeskyně dva rýče. Nechali si je tam asi dělníci, kteří staví hráz proti záplavám Gavy. Oheň mezitím strávil odporné pozůstatky tělesných muk. Oběma mužům nedá mnoho práce odhrabat hromadu popela a všechny zuhelnatělé zbytky do Gavy, která s cholerickým temperamentem odnáší i tento dar k řece Adouru a skrze ni do oceánu.

Dávno ještě není jedenáct, když František Soubirous předstupuje před Cazenava, tentokrát už ne s hladovým žaludkem a s beznadějnou myslí.

„Rozkaz jsem splnil, kapitáne!“

Po delším handrkování a několikerém vždy různěji vysloveném „kapitáne“ drží konečně v ruce pětadvacet sous. Na rohu Rue des Petites Fossées je Soubirous pořád ještě odhodlán odevzdat celou částku Luise. Ale už před krčmou otce Baboua ho zaskočí pokušitel, jemuž František, pamětliv námahy dnešního dopoledne, klade jen chabý odpor. Dvacet sous, kulatý stříbrňák, byla stanovená odměna za jeho práci. Těch pět velkých měděných mincí je nadhodnota. Kde stojí psáno, že si dobrý otec rodiny, který se v zimním chladu plahočí pro své drahé jako málokdo jiný, nesmí těch bídných pět sous, toho hříšného groše užít pro sebe? Otec Babou nechce za osminku svého vlastnoručně páleného „bylinného čerta“ víc než dva sous. Soubirousovi se to zdá velmi levné. Ale nezdrží se u otce Baboua déle, než by vypil jednu osminku.

V Cachotu ho uvítá libá vůně. Zaplatť pánbůh, nemají dnes žádný „milloc“, žádnou kukuřičnou kaši! Matka vaří cibulovou polévku. Na ženské si nepřijdeš, myslí si Soubirous. Vždycky

něco seženou. Bůhví, jak to dělají! Snad jim pomáhá růženec, který nosí pořád v kapse zástěry. Soubirous napřed hezky dlouho lhostejně okolkuje po světnici, než ženě klidně – jako by to byla jen nepatrná záloha na lousdory, které má k očekávání zítra – odevzdá svůj stříbrňák.

„Jsi chlapík, Soubirousi,“ řekne Luisa ne bez uznaného soucitu, a muž je najednou rovněž přesvědčen, že se pro dnešek dost slušně se životem vyrovnal. Potom žena před něho postaví na stůl talíř cibulové polévky. František, podle svého zvyku, jí s výrazem přísně zamyšleným. Luisa na něho pohlíží a vzdychá.

„Kde jsou děti?“ zeptá se Soubirous, jakmile dojedl.

„Děvčata přijdou co nevidět za školy a Justin a Jan Maria si hrají dole...“

„Kluci by si neměli hrát na ulici,“ řekne bývalý mlynář se stavovskou výčitkou. Jelikož se Luisa nepouští do debaty o tomto bodu cti, Soubirous se zdvihne od stolu, zívne, vzdychne, protáhne a napřímí se: „To jsem dnes po tom všem promrzl! Nejlíp udělám, když si lehnu. Zasloužil jsem si to...“

Soubirousová odhrne příkrývku. František zuje dřeváky, vrhne se na postel a přitáhne si deku až na nos. I když je člověk chudý jako myš a osudem nespravedlivě pronásledovaný, přece mu život občas náramně chutná, zejména po vykonané práci. Soubirous je sytý, je mu teplo, je sám se sebou vysloveně spokojen, a proto rychle usne.

Bernadetta nic neví o nejsvětější Trojici

Za katedrou sedí sestra Marie Terezie Vauzousová, jedna z neverských řeholnic, přikázaných do lurdské nemocnice a na dívčí školu k ní připojenou. Sestra Terezie je ještě mladá a mohla by být považována za krásnou, nemít tak úzké rty a tak zapadlé oči. Bledost jemně formovaného obličeje působí pod bílým čepcem jako chorobná žluť. Ruce s dlouhými prsty prozrazují znamenitý původ. Ale všimneme-li si jich lépe, vidíme, že tyto aristokratické ruce jsou červené a rozpukané. Se zřetelem na nemilosrdné stopy přísnosti a sebeumrtvování představuje řeholnice Vauzousová nepochybně obraz středověké světice. Lurdský katecheta abbé Pomian, jemný posměváček, o ní říká: „Naše dobrá sestra Marie Terezie je spíš Kristovou amazonkou než Kristovou nevěstou.“ Zná třídní učitelku Vauzousovou dosti dobře, přidělili mu ji za pomocnici při vyučování náboženství. (Kaplan Pomian koná své kněžské povinnosti v mnoha vesnicích a městečkách kantonu, takže bývá někdy celé dny mimo Lurdy. Říká pak sám sobě agent boží na cestách. Jeho představený, děkan Peyramale, opovrhne podobnými vtipnými poznámkami.) Sestra Marie Terezie připravuje děti pod Pomianovým vedením k prvnímu svatému přijímání, k němuž má dojít na jaře.

Před učitelkou stojí děvčátko. Je dosti malé na svůj věk. Kulatý obličej je velmi dětský, kdežto útlá postava prozrazuje už ranou zralost jižní rasy. Děvčátko má na sobě selskou kytilici a na nohou dřeváky. Ale dřeváky tu až na několik příslušnic takzvaných lepších kruhů nosí všechny děti, a nejen děti. Dívčiny hnědé oči klidně čelí pohledu jeptišky. Jejich pohled

je svobodný, nepřítomný a skoro netečný. Così v tom pohledu sestru Marii znepokojuje:

„A ty skutečně zhola nic nevíš o svaté Trojici, milé dítě?“

Děvčátko stále ještě nespouští oči z učitelky a odpovídá nevinně jasným hlasem:

„Ne, ma soeur...“

„A nikdy jsi o ní nic neslyšela?“

Děvče dlouho přemýšlí, než odpoví:

„Možná že jsem o tom něco slyšela...“

Řeholnice sklopne knihu. Na tváři jí vyvstane výraz skutečného utrpení.

„Teď nevím, dítě, jestli tě mám pokládat za drzou, za lhostejnou, nebo jen za hloupou...“

Bernadetta, aniž sklopí hlavu, odpoví, jako by se jí to vůbec netýkalo:

„Jsem hloupá, ma soeur... V Bartrès mi říkali, že nemám hlavu na učení...“

„Tedy to, čeho jsem se obávala,“ povzdychne si učitelka. „Jsi drzá, Bernadetto Soubirousová...“

Vauzousová vstane a začne chodit sem a tam před lavicemi. Pamětliva své povinnosti duchovní osoby snaží se ovládnout prudkou nelibost. Mezitím se všech osmdesát až devadesát holek ve třídě začne v lavicích vrtět a čím dál hlasitěji šuškat a šramotit.

„Ticho,“ poroučí učitelka. „Mezi jakou chásku jsem se to dostala? Jste pohanky, horší a nevědomější než pohanky...“

Jedna z dívek šermujíc rukou se hlásí.

„Nejsi ty také Soubirousová?“ ptá se jeptiška, která převzala třídu teprve před několika týdny a nezná dosud ke každé tváři jméno.

„Ano, ctihodná sestro. Jsem Marie Soubirousová... Chtěla jsem jen říci, že Bernadetta – že sestra je pořád nemocná...“

„Vlastně jsem se tě na to neptala,“ káře ji učitelka, která v tomto sesterském příspěví vidí jakousi revoltu. S pouhou křesťanskou mírností hordu proletářských děvčat v kázni neudržíš. Vauzousová si však dovede zjednat respekt:

„Nemocná? Jakou má nemoc?“

„Atma se to jmenuje, nebo tak nějak...“

„Chceš snad říci astma...“

„Ano, ctihodná sestro, astma. Doktor Dozous to povídal. Někdy nemůže dýchat...“

Marie drasticky napodobuje záchvat dušnosti. Třída z toho má legraci. Pokynem ruky zarazí učitelka výbuch smíchu:

„Astma nikomu nebrání, aby se učil a byl zbožný.“

Sestra Marie Terezie se zamračí a rozhledne se po třídě:

„Umí někdo odpovědět na mou otázku?“

V první lavici vyskočí děvče. Má černé střapaté vlasy, lačné oči a ohrnuté rty.

„Nu tak, Jano Abadiová,“ kývne povzbudivě učitelka hlavou. Je to jméno, které pronáší nejčastěji. Jana se rychle blýskne: „Nejsvětější Trojice, to je prostě Pánbůh...“ Oduševnělá tvář jeptišky se stáhne k úsměvu: „Nu, tak jednoduché to není, má milá. Ale máš o tom aspoň jakés takés tušení...“

Vtom okamžiku celá třída povstává, aby prokázala úctu abbému Pomianovi, jenž vchází do dveří. Mladý kněz, jeden ze tří kaplanů děkana Peyramala, dělá svému jménu čest. Má nafouklé červené tvářičky jako jablíčka a šelmovsky poťouchlé oči.

„Malý soudní proces, ma soeur?“ ptá se, jakmile spatří ubohou hřišnici, která ještě stále stojí před lavicemi.

„Musím bohužel žalovat na Bernadettu Soubirousovou, pane abbé,“ řekne učitelka. „Nejenže nic neví, ale je i drzá!“

Bernadetta pohne hlavou, jako by chtěla něco uvést na správnou míru. Chlupatá ruka abbého Pomiana si obrátí její obličej ke světlu: „Kolik je ti let, Bernadetto?“

„Už čtrnáct pryč,“ odpovídá dívčin jasný hlas.

„Je nejstarší ze třídy a nejneznalější,“ přišeptává kaplanovi Vauzousová. Ale ten jí nevěnuje pozornost a znovu se obrací na Bernadettu.

„Ma petite, můžeš mi říci, kterého dne a v kterém roce jsi se narodila?“

„Ó ano! To mohu panu abbému říci. Narodila jsem se sedmého ledna 1844...“

„Tak vidíš, Bernadetto. Nejsi vůbec tak hloupá a umíš odpovídat docela rozumně... Víš snad náhodou také, na kterou oktávu připadají tvé narozeniny, nebo abys mi lépe rozuměla, který svátek slavíme den před tvými narozeninami? Vzpome-neš si? Není to dávno...“

Bernadetta hledí na kaplana s touž zvláštní směsí netečnosti a pevnosti, která před chvílí rozzlobila sestru Marii Terezii.

„Ne, na to se nepamatuji,“ odpoví a nesklopí oči.

„Nevadí,“ usměje se Pomian. „Řeknu ti to tedy a zároveň i ostatním. Šestého ledna slavíme svátek Tří králů. To svatí tři králové od východu přinesou Ježíškovi do betlémské stáje nádherné dary. Zlato, myrhu a kadidlo. Vidělas v kostele jesličky, kde jsou zpodobeni také svatí tři králové, Bernadetto?“

Bernadetta Soubirousová oživne. Po tváři jí přelétne lehký ruměnec.

„Ó ano, jesličky jsem viděla,“ zvolá okouzleně. „Všechny ty krásné figury, docela jako živé, svatou rodinu, vola, oslíka a svaté tři krále s korunkami a zlatými berlami, ó ano, ty jsem viděla...“

Dívčiny velké oči zezlátnou intenzivní představou obrazu, který dívka v sobě vyvolává.

Abbé Pomian mrkne lstivě po učitelce, neboť jí právě poskytl malé ponaučení o tom, co je pravá pedagogika. Potom se obrátí k celé třídě.

„Sedmý leden je důležitým svátkem pro Francii. Ten den se narodil někdo, kdo zachránil naši vlast od nejhlubší potupy. Stalo se to přesně před 446 lety. Přemýšlejte, děti, dřív než odpovíte.“ Okamžitě triumfuje čísi pronikavý hlas.

„Císař Napoleon Bonaparte!“

Sestra Marie Terezie si přitiskne ruce na břicho, jako by měla prudkou koliku. Několik děvčat má za to, že nastala znamenitá příležitost, aby se rozřehtala jako divošky. Ale abbé Pomian zachovává veselou vážnost.

„Ne, milé děti, císař Napoleon Bonaparte se narodil mnohem, mnohem později...“

A popojde k tabuli a napíše na ni velikými tiskacími písmeny, protože mnoho dívek se dosud nepřeneslo přes první základy čtení a psaní:

„Jana z Arcu, Panna orleánská, narozená sedmého ledna 1412 v Domrémy.“

Zatímco se sbor školaček snaží v tupém zmatku rozluštit nápis, zvoní. Je jedenáct hodin. Bernadetta Soubirousová pořád ještě stojí v prázdném zkušebním prostoru před prvními lavicemi.

Jeptiška Marie Terezie Vauzousová se vzpřímí. Její hrdá tvář působí v mdlém únorovém světle velmi trpitelsky.

„Kvůli tobě, milá Soubirousová, jsme dnes nepokročili dál v katechismu,“ řekne velmi tiše, takže to slyší jen Bernadetta. „Uvažuj, jestli za to stojíš.“

kavárna Pokrok

Na náměstí Marcadale, kde se ponejvíce odehrává veřejný život Lurd, je mezi oběma velkými restauracemi Café Français.

Není příliš daleko od zastávky poštovních omnibusů, nejdůležitějšího místa, kde velký svět vpadá do malého světa pyrenejského městečka. Kavárník pan Duran loni zařídil s vynaložením značného nákladu lokál zcela nově. Rudý plyš, mramorové stoly, zrcadla, obrovská kachlová kamna podobající se římské strážní věži, korunované cimbuřím. Díky této kamnové pevnosti je Café Français nejlépe vytápěnou místností v Lurdech. Monsieur Duran se však nestará jen o teplo, ale i o světlo. Zavedl moderní způsob osvětlení: silné, zeleně zastíněné, trvale zářící petrolejové lampy jsou upevněny na tyčích tvaru váhy, visí od stropu a rozlévají na mramorové stoly útulný bělavý jas. Kavárník je přesvědčen, že v Paříži, posedlé po novinkách, v Paříži, sledující udýchaně každý moderní vynález, se najde jen velmi málo hostinských místností obdařených takovým světlem. Duran je na rozdíl od většiny Francouzů člověk nepříliš šetrný. Je-li třeba, nechává své světlo svítit i ve dne, například dnes, kdy zimní šero nepomíjí. Jde ještě dál ve své velkodušnosti. Nespokojuje se hmotným světlem. Snaží se šířit i světlo duchovní. Proto visí na věšácích v pěkných rámečcích řada velkých pařížských listů, jejichž předplatné majitele Café Français neodrazuje. Je tam „Le Siècle“, „L'Ère Impériale“, „Le Journal des Débats“, „La Revue des Deux Mondes“, „La Petite République“. Ano, i „Petite République“, list venkoncem revolucionářský, namířený proti císaři a jeho vládě, bojovný plátek, za kterým,

jak každý ví, stojí sám Ludvík Blanc, socialistický postrach. Že je tam „Le Lavedan“, lurdský týdeník, o tom se netřeba zvlášť zmiňovat. Redakce uzavřela s panem Duranem oboustranně výhodnou dohodu, podle které mají každý čtvrtek ležet na mramorových stolech čtyři čerstvé výtisky „Lavedanu“. Se zřetelem na všechny tyto snahy o duševní potravu hostů lze pochopit, že Duranovo ctižádostivé Café Français nazývají někteří lidé také „kavárna Pokrok“.

Dvakrát denně bývá lokál mimořádně navštíven. Kolem jedenácté hodiny, v době aperitivů, a pak odpoledne ve čtyři, kdy končí úřední hodiny u zemského soudu. Úředníci od soudu jsou věrní a stálí hosté Café Français. Francouzský stát sleduje při rozmístění svých úřadů jakýsi svévolný princip. Prefektura departementu je v Tarbes. Podle toho by podprefektura měla sídlit v druhém nejdůležitějším městě kantonu, v Lurdech. Ale ne, tento vysoký úřad umístili do bezvýznamného Argèles, kde jsou podprefektura, jakož i vrchní velitelství četnické stanice od krevního oběhu správy značně odříznuty. Důvod tohoto vyhnanství je a zůstane nevyzpytatelný. Lurdy to právem hněte. Lurdy je třeba uchlácholit. Stanou se tedy Lurdy sídlem vysoké soudní instance, která podle práva přináleží vlastně do Tarbes. I počítá monsieur Duran mezi své hosty Pougata, právoplatného prezidenta zemského soudu, několik soudců, císařského státního návladního Dutoura a několik správních úředníků, právních zástupců a soudních písařů.

Teď tu dosud nikdo z těch pánů není. V koutě u kulatého stolu sedí pouze monsieur Hyacinthe de Lafite. Monsieur de Lafite není monsieur de Lafite ve vlastní osobě, nýbrž nemajetný bratranec onoho boháče. V zámku mu vyhradili pokoj ve věži, do něhož se může nastěhovat, kdykoliv se mu zachce. Rodina Lafitova bývá velmi často na cestách. Tím častěji využívá pan Hyacinthe poslední dobou svého útočiště. Lurdy jsou pro jeho prázdný měsíc hotová klinika; čert vezmi Paříž, která neumí rozlišit mezi tím, co je pravé a co nepravé! Kdopak může v Paříži pracovat? Žurnalisté, děvky a kupčíci duší!

Na Hyacinthovi de Lafite se pozná na první pohled, že v něm vězí něco mimořádného. Obléká se s nádechem staromódnosti. Okázale a vzletně uvázaná kravata například připomíná Alfréda Musseta. Vlasy sčesané z hranatého čela připomínají Victora Huga. Ačkoliv Hyacinthe de Lafite má ještě

daleko do čtyřicítky, jsou jeho vlasy už prošedivělé. Bývali jsme kdysi spřáteleni s Victorem Hugem, to jest, onen gigant se jednou před dávnými lety snížil k blahovolné poznámce o Lafitovi. Spolupůsobili jsme tenkrát v bitvě Comédie Française o Hernaniho. Náleželi jsme k oněm vyvolencům, kteří nosili červené vesty. Kromě Huga, který je dávno ve vyhnanství, známe ostatně i starého Lamartina a mladého Théophile Gautiera a mnoho jiných a nechceme s tou nafoukanou společností už nic mít.

Lurdy jsou, zdá se, právě tím místem, kde se může člověk utéci na prsa poněkud násilnické přírodě a holdovat dlouhodechému dílu bez zřetele na urážlivé hodnocení pařížských salonů a kaváren. Hyacinthe de Lafite se v mysli zabývá plánem usmířit romantickou školu, k níž počítá i sebe, s klasicismem. Neohraňovaná fantazie v přísné formě, to je jeho parola. Píše tragédii „Založení města Tarbes“. Za látku k této tragédii vděčí svému příteli, řediteli školy Clarensovi, který je horlivým badatelem v oboru pověstí a který rediguje v „Lavedanu“ rubriku „Lurdske starožitnosti“. Ve zmíněném díle běží o etiopskou královnu jménem Tarbis, která vzplane láskou ke kterémusi biblickému hrdinovi a odmrštěna prchá na západ do pyrenejských zemí, aby tam zapomněla na svůj zármutek. Zde, osvobozena od chmurných bohů Orientu, poznává jasná božstva Západu, která odčarují trýzeň z jejího srdce. Jako jejich kněžka zbuduje Tarbes.

Jak je vidět, není to špatná látka a je plná symbolických narážek. Básník ji zpracovává v čistých alexandrinech, což jest smělé vyhlášení boje shakespearismu Victora Huga. Jako Racinův pokračovatel je Lafite pevně odhodlán dodržet i jednotu místa a času. Lze jen litovat, že se po více než dvoutelé práci nedostal dál než k čtyřicáté dvojici alexandrinů. Naproti tomu přináší od něho dnešní „Lavedan“ článek, v němž de Lafite vykládá své literární a slohové principy. Redakce se dlouho bránila článek uveřejnit a uváděla za důvod svého zdráhání: „To není nic pro naše analfabety.“

„Lavedan“ leží před Lafitem na stole. Vyšel dnes ráno, a přesně. To nebývá příliš často. Většinou tento pokrokový týdeník vychází o dva až tři dny po stanoveném termínu. Proto abbé Pomian říkává: „Zvláštní pokrok, přijde vždycky pozdě.“

Spřátelený protivník Victora Huga se třese na to, aby lidé jeho článek četli. Hlavně mu záleží na tom, aby se do něho co

nejdřív zahloubal filolog a humanista Clarens. V článku jsou tři věty o Racinovi, které se musí nechat rozplývat na jazyku. Ale Clarens, který právě přišel, je tak hluboko zabraný do vlastní utkvělé myšlenky, že čerstvému „Lavedanu“ a jeho autoru Lafitovi nevěnuje pozornost. To je stará tragika takových krasoduchých vztahů. Učenec Clarens s sebou přivlekl zploštělý kámen velikosti talíře a opatrně jej rozbaluje ze šátku. Sobecky jej přisune pod nos spisovateli a vnucuje mu lupu:

„Podívejte se, příteli, co jsem našel! Hádejte kde? To neuhodnete. Na Jeskynní hoře, v jedné z tamějších jeskyní ležel mezi štěrkem tenhle kámen a zrovna na mne zavolal! Dobře se na něj podívejte! Lupou! Rozeznáváte lurdský městský znak, vidíte! Stylem se tento znak liší od dnešní formy, dám ruku do ohně za to, že pochází až z raného šestnáctého století. Nad věžemi města se vznáší orel s rybou v zobáku. Ale věže na rozdíl od nynějšího znaku ukazují ryzí maurskou architekturu. Mirambelle – nemusím vás poučovat – bylo jméno našeho města ve středověku. Miriam-Bell. Miriam je maurský tvar jména Marie. Pstruh, kterého orel nese v zobáku, není nic jiného než ichthys, znak Krista, který pták shazuje na hrad pro Marii dobytý. Vidíte, jak všude v zemi mariánský princip...“

Lafite ho přeruší, jen aby mu odporoval, protože se zlobí: „Nejsem vůbec vašeho názoru, příteli. Mám za to, že všechny ty heraldické zvířecí symboly pocházejí z předkřesťanských dob.“

„Ale příteli, přece nepopřete,“ namítá starý Clarens, „že i jméno Gave obsahuje ve svém jméně Ave.“

Básník to rovnou popírá. Jako všechny povahy jeho druhu nechává se improvizací strhnout na cesty i pro něho samého překvapující, jen aby rychle došel k cíli, o který mu jediné jde.

„Příteli, jako filolog víte lépe než já, že písmeno gamma v některých jazycích metastázuje k jotě a naopak. Pročpak by Gave nemohlo být pojmenováno podle biblického Jahve, kterého přivedla má královna Tarbis po nešťastné zkušenosti s Hebrejcem do země? Přečtete-li si mé dílo nebo aspoň dnešní článek...“

Dál se nedostane. Krasoduchý rozhovor je přerušen. Odbilo jedenáct, nastává hodina aperitivů. Jeden po druhém přicházejí všichni, kdož patří k inteligenci a notabilitě Lurd. Toť se ví, rozhovory jako ten, který jsme právě vyslechli, se s těmi

všemi advokáty, důstojníky, úředníky a lékaři vést nedají. Jejich mysl není zrovna nakloněna neužitečnému humanismu. První přichází doktor Dozous, městský lékař, muž velmi zaměstnaný. Ač stále na skoku mezi dvěma „případy“, které si ho žádají, nedá si ujit, aby si teď mezi ostatními váženými muži nevypil skleničku portského nebo malvazu. V Lurdech je spousta lékařů. Doktor Peyrus, doktor Vergez, doktor Lacrampe, doktor Balencie. Přesto je městský lékař Dozous přesvědčen, že celé břímě zdejší lékařské vědy spočívá na jeho vlastních, trochu vysokých ramenou. V jeho duši nevyhasla dosud vášnivá zvědavost přírodopytce. Proto mimo své plně naměřené denní penzum udržuje ještě čilou korespondenci, aby na venkově po vědecké stránce nezesedlačil. Jak se asi veliký Charcot nebo slavný Voisin, přednosta Salpêtrière v Paříži, ulekne, když mezi svou poštou najde jeden z oněch dlouhých dopisů lurdského městského lékaře, ten zvědavý dotazník, jehož vyřízení vyžaduje dobrou hodinu času.

„Vyruším pány jen na tři minuty,“ řekne Dozous. Je to jeho každodenní pozdrav. Usedne na okraj židle, aniž svlékne kabát a sundá klobouk, což je vzhledem k jeho profylaktické praxi a k Duranovým přetopeným kamnům pozoruhodné nedopatření. Sáhne po „Lavedanu“, posune si brýle do čela a začne v plátku listovat. Třebaže se Hyacinthe de Lafite sebevíc hrouží do pozorování Dozouse, nepozoruje na jeho tváři žádné příznivé znamení, že by si byl povšiml jeho článku. Mezitím přitrhá ke stolu monsieur Jean Baptiste Estrade, berní správce Lurd. Tento muž s tmavou bradkou a melancholickým pohledem má ve spisovatelových očích jisté přednosti. Mluví málo, ale znamenitě poslouchá. Zdá se, že není docela nepřístupný duchovním poznatkům a formulacím. Lékař lhostejně přihraje časopis do rukou bernímu správci. Nyní v něm roztržitými prsty listuje Estrade. Ale zrovna když dojde k stránce, na níž se skví Lafitův článek, musí „Lavedana“ odložit, neboť všichni pánové povstávají. Nepřihází se každý den, že by stolní společnost poctil svou návštěvou pan purkmistr ve vlastní osobě.

Významná postava Adolfa Lacadého, zdravíc na všechny strany, se přívětivě šine ke stolu. Na lurdském starostovi je vidět, že nebyl po valnou část svého života neprávem nazýván „fešák Lacadé“. Při pohledu na jeho břicho, svislé tváře a váčky pod očima nemůže dnes už nikdo mluvit o kráse, zato tím spíš o jakési dobře proolejované, ba pružné důstojnosti,

s jakou se nezřídka setkáváme u politicky nadaných tlouštíků. Třebaže pochází z tísnivé bídy bigorrské selské rodiny, vžil se skvěle do své veřejné úlohy. Když ho ponejprv zvolili starostou města Lurd – to bylo kolem roku 1848 – tvrdili o něm zlí jazykové, že je vyložený jakobín. Dnes je osvědčeným přívržencem císařského režimu. Kdopak s uzrávajícím časem nemění své názory? Lacadé chodí vždycky v černém, jako by byl stále připraven dát se překvapit svými obřadními povinnostmi. Má široké, majestátní pohyby. Jeho hlas je blahosklonný. Když mluví, vždycky se zdá, že pronáší proslov. I vůči oběma státním funkcionářům, kteří přišli s ním, se chová jako protektor. Je to Vital Dutour, Procureur Impérial, poměrně mladý, holohlavý, ctižádostivý a na smrt unuděný muž! Druhý je policejní komisař Jacomet, muž na začátku čtyřicítky, s těžkýma rukama a s oním zlověstným pohledem, který je prostě vlastní lidem zabývajícím se zločinem, i těm neškodným.

Purkmistr potřásá všem rukama, rozehrává svou žoviálnost. Přiběhne kavárník, vyslechne přání a za chvíli vlastnoručně přináší nápoje.

„Ach, messieurs! Bohužel nedošly dnes noviny z Paříže. S tou naší poštou je to kříž.“

„Eh, pařížské noviny,“ posmívá se kdosi. „V únoru je politika stejně chmurná jako počasí...“ Malý Duran spěšně ujišťuje:

„Ale přejí-li si pánové prohlédnout včerejší číslo, *Mémorial des Pyrénées*‘ anebo terbeský *Intérêt Public*‘... A vyšel *Lave-dan*‘, přesně, prosím zde je...“ Nakloní se trochu k purkmistrovu uchu: „A je v něm článkuček, pane purkmistře, vybroušený čistý kus práce...“

Lafíte zbystrí pozornost. Kavárník požitkářsky našpulí rty:

„Ten článkuček si různé zdejší sutany nedají za rámeček... Ještě jedno portské, monsieur le maire?“

Lacadé zvedne své jasnozřivé oči a zvučný hlas:

„Mohu vám a nám všem přislíbit lepší poštu, milý Durane. Velké věci se chystají pro naše chudé město Lurdy. Díky mému ustavičnému upozorňování se na vysokých místech uvažuje o připojení k železniční síti... Pánové, doufám, jsou všichni lokální patrioti, tak jako já, vidíte, monsieur le procureur?“

Vital Dutour odpoví suše a vdvořile:

„My od soudu jsme jako tuláci. Dnes jsme zde – zítra nás přeloží jinam. Náš lokální patriotismus se nemůže jaksepatří rozehrát...“

„Ať tak nebo tak, přípojku dostaneme,“ prorokuje Lacadé.

Duranův obličej zazáří. Napadá ho jedno ze zlatých úsloví, které četl v novinách. Protože ho noviny stojí tolik peněz, cítí povinnost studovat všechny ty listy až dlouho do noci. Je to namáhavá práce, škodí necvičeným očím, ale je na prospěch vzdělanému vyjadřování. Řekne:

„Dopravní prostředky a školské vzdělání, to jsou základní pilíře lepšího vývoje lidstva...“

„Bravo, Durane,“ přikyvuje Lacadé. „Zejména ty dopravní prostředky!“ To se podívejme, tenhle starý číšník mi tu dodává bezvadný obrat k slavnostnímu proslovu. To si musím zapamatovat.

Purkmistrova chvála Durana oživí. Zvedne trochu prkenně pravou ruku, jak to dělávají diletanti, když hrají divadlo.

„Když se zmenší vzdálenosti mezi lidmi, jejich slovní zásoba naproti tomu stoupne, vymizí pověřivost, fanatismus, intolerance, války, tyranství a možná, že už příští generace, nebo nejpozději příští století bude prožívat zlatý věk...“

„Odkudpak tohle máte, příteli?“ diví se nedůvěřivě Lacadé.

„To je prostě jen tak mé skromné mínění, pane purkmistře...“

„Já si ani dopravních prostředků, ani školského vzdělání tak moc necením jako přítel Duran,“ řekne zčistajasna Lafite, který už skoro není s to opanovat svou rozmrzelost.

„Oho!“ dá se do smíchu Dutour. „Kritik z Paříže snad nebude reakcionář.“

„Nejsem ani reakcionář, ani revolucionář. Jsem nezávislý duch. Jako takový však nespátřuji ve vyšším vývoji širokých vrstev zdaleka smysl lidstva.“

„Opatrně, příteli, opatrně,“ napomíná humanista Clarens.

„A v čem je tedy smysl lidstva?“ prohodí pro sebe J. B. Estrade zamýšleně. Hyacinthe de Lafite se s neodůvodněným rozhořčením ujímá slova:

„Má-li lidstvo vůbec nějaký smysl, pak jen ten jediný, aby ze sebe vydalo génia, mimořádnou bytost. To je moje přesvědčení. Masy ať žijí, trpí a umírají, aby se z nich čas od času zrodil nějaký Homér, Rafael, Voltaire, Rossini, Chateaubriand a pro mě za mě i Victor Hugo...“

„Smutné,“ řekne Estrade, „smutné to pomyšlení pro nás ostatní bezvýznamné lidské červíky, že nesmíme být ničím víc než pouhou bolestnou oklikou k těmto zářivým rezultátům...“

„To je filosofie básníka,“ vysvětluje Lacadé shovívavě a roztržitě. „Máme však v městě básníka, a ten by měl pro Lurdy něco udělat. Do práce, pane de Lafite, pište do pařížských novin, pište o našich přírodních krásách, o našich jedinečných vyhlídkách, o Pibeste, o Pic de Ger, o úchvatném pohledu na Pyreneje! Pište o městských zařízeních, o útulném životě, jaký při veškeré své skromnosti vede náš ohnivý nárůdek. Pište o tomhle nádherném Café Français! Pište, o čem chcete! Ale volejte do Paříže a tím do celého světa: Proč pomíjíte Lurdy, vy hrdopýšci, když jezdíte do lázní Cauterets a do Gavarnie? I my jsme ochotni vás důstojně uvítat pohodlným ubytováním, prvotřídní kuchyní... Mimochodem, pánové, dávno se už sám sebe ptám, proč se má dávat přednost těm ubohým hnízdům Cauterets a Gavarnii? Pro minerální prameny? Termální koupele? Jářku, jsou-li pár mil od nás, u Gavarnie a u Cauterets, léčebné prameny, proč nejsou taky u nás v Lurdech? Je to prostý početní úkol. Musíme je objevit! Musíme je vydobýt ze skály! Ano, to je mé pevné předsevzetí! Odeslal jsem už několik relací prefektovi, baronu Massymu. Lepší poštu, lepší dotace! Svedeme do Lurd proud peněz a civilizace...“

Purkmistr pronesl k aperitivu skvělou řeč, to si musí sám přiznat. Patetická vřelost, která v něm je, mu dává vědomí, že je městu otcem, jemuž není rovno. Jak osiřelé budou Lurdy po jeho smrti! Spokojeně dopíjí zbytek vína. Hned nato odchází. Ženy doma čekají s déjeuner.

Zahalen do své pláštěnky kráčí Hyacinthe de Lafite sám ulicí Rue Basse. Jím neproniká žádná patetická vřelost, nýbrž rezavý chlad zevnitř i zvnějšku. Najednou se zastaví a zahledí se upřeně na špinavé domy, které opětuji jeho beznadějný pohled. Co tady k čertu pohledávám? Patřím přece na Boulevard des Italiens a do Rue du Faubourg Saint Honoré. Proč žiju v tomhle mizerném hnízdě? Jde dál a sám sobě odpovídá: Žiju v tomhle mizerném hnízdě proto, že jsem sám mizerný pes, kterému se hází kost, chudý příbuzný, který musí být vděčný naduté venkovské rodině za její laskavost. Mám teplou jizbu a výborné žrádlo a neutratím za den ani pět sous. Má společnost jsou malí lidé z Café Français, pro které jsem já zavřenou knihou. Nepatřím k Bohu a nepatřím k lidem. Opravdu, vyšší duch na tomto světě je chudý příbuzný par excellence.

není roští

Ještě než přijdou Bernadetta a Marie ze školy, přihnou se k obědu do „žaláře“ obě nejmenší děti. Starší z bratříčků, Jan Maria, se tváří prohnane směle, jako by byl vítězně přestál nějaké dobrodružství. A taky ano. Po poslední dopolední mši, kterou sloužívá zpravidla sám děkan Peyramale, bývá farní kostel skoro liduprázdný. V tu dobu se sedmiletý Jan vplížil do malého postranního výklenku, kde je obraz Madony, kterou lurdské ženy vroucně uctívají. Hořívá tam na železném roštu před obrazem Panny Marie spousta obětních svíček. Jan seškrabal pár hrudek rozteklého vosku a dobromyslně je přinesl domů matce:

„Maminko, nadělej z toho světylka... Anebo to uvař. Může se to jíst, ochutnal jsem to...“

„Praoubo de jou,“ zvolá Soubirousová, „já ubohá žena...“

V Lurdech lidé jen zřídka mluví francouzsky, hovoří vlastním nářečím patois, velmi příbuzným nářečí baskického...

„Já ubohá žena... mé dítě okrádá Matku boží...“

Vytrhne klukovi vosk z ruky. Ještě dnes zajde k voskaři a dá z něho udělat tlustou svíčku pro Madonu. Paní Soubirousová je tak zděšena náboženským rouháním, jehož se dopustil její Jan Maria, že si ani nevšimá šestiletého Justina, jehož neumytá ruka se k ní rovněž natahuje s dárkem. Je to úzký pleťový pruh z vlny.

„Maminko, podívej, co jsem dostal...“

„Ó vy nešťastníci, to jste jistě žebrali...“

„Nežebralei, maminko,“ brání se pobouřeně starší kluk. „Justin to dostal od slečny.“

„Od jaké slečny, propánakrále?...“

„Od té slečny, co pořád chodí po městě s košem, ve kterém má plno takových věcí. Vůbec nic jsme neříkali. Jen jsme tak stáli...“

„Snad ne od slečny Jacometové, dcery policejního komisaře...?“

„Ano, a povídala,“ žvatlá Justin, „že mi tu šálu dá, když jsem ze všech dětí nejchudší...“

„Dejte si pozor, ať vás pan Jacomet nenachytá při lundačce,“ zlobí se matka. „Strčil by vás do díry...“

„Maminko, jsem opravdu ze všech dětí nejchudší?“ ptá se Justin s živou zvědavostí člověka nezúčastněného.

„Vy hlupáci,“ zasyčí matka Soubirousová, táhne oba kluky k neckám a začíná jim drhnout pískem ruce. Přitom jim dělá kázání:

„Dítě sousedky Bouhouhortsové je mnohem ubožejší než vy. Je od narození ochrnuté a nemůže se hýbat. A vy se celý den flákáte na ulici, ať dělám a říkám, co chci... A mimoto nejste žádní chudáci, jste děti bývalého mlynáře a neměli byste se chovat jako nějaká přivandrovalá sběř. Vaše matka pochází ze znamenité rodiny. Casterotovi bývali odjakživa vážení lidé, jen se podívejte na tetu Bernardu! A jeden strýc mého otce byl farářem v Trie, druhý strýc byl u vojska v Toulouse. Děláte jim hanbu. Váš tatínek hledá nějaký nový mlýn. Pak se zas všechno změní. Dobře že spí a neví, že okrádáte nejsvětější Pannu a obtěžujete dobré lidi...“

Po této stavovské řeči pohlédne Luisa Soubirousová dlouze na manžela, který hlasitě chrápe spánkem spravedlivých, natažen na zádech, třebaže spravedliví lidé obvykle nespí za bílého dopoledne. Jako všichni lidé, kteří jsou nuceni sdílet místnost s mnoha jinými osobami, má otec rodiny dobře vycvičenou spací techniku. Nedá se vyrušit ani bůhvíjak hlasitým hovorem nebo hrmotem. Přesto Luisa ztlumí hlas:

„Váš hodný táta se pro vás plahočí a každý den nosí domů peníze. A vy nejste nijak zvlášť chudé děti, máte rodiče. Zítra peru u paní Milletové. Jistě vám přinesu kus koláče...“

„S hrozkami?“ ptá se Justin s odbornou nedůvěřivostí. Matka už nemá kdy odpovědět, protože přišly dcery, Berna-

detta a Marie, a přivedly s sebou třetí děvče, Janu Abadiovou, nejlepší žačku v katechismu. Tato třináctiletá dívka s čilýma černýma očima a ohnutými rty se vyznačuje nápadnou světskou obezralostí.

Udělá způsobnou poklonu:

„Nemám hlad, madame, počkám jen na děvčata...“

Paní Soubirousová mezitím postavila na stůl cibulovou polévku. Na vrchu plovou osmažené chlebové plátky. S povzdechem řekne:

„Jen si vezmi, Jano! O jednoho víc nebo méně. Máme dost...“

Marie spěchá vysvětlit příčinu návštěvy:

„Maminko, Jana s námi přišla proto, že se po obědě chceme učit. Vauzousová si zasedla na Bernadettu. Dnes ji nechala stát před lavicemi...“

Bernadetta pohlédne skoro nepřítomně na matku:

„Ale já jsem skutečně nic nevěděla o nejsvětější Trojici,“ poznamenává spravedlivě.

„Ty toho vůbec málo víš, Bernadetto,“ podotkne krutě nejlepší žačka. Neboť kdo se z upřímnosti sám obnaží, bývá bit. „S pouhým Zdrávasem sotva projdeš...“

„Mám odříkat Zdrávas?“ ptá se horlivě Justin. Marie přispěchá sestře na pomoc:

„Bernadetta byla přece dlouhá léta v Bartrès... Na vesnici se nemůže tolik naučit jako v městě...“

Matka postavila před Bernadettu sklenku červeného vína. Je to výsada churavého dítěte, kterou ostatní bez protestu přijímají. Potají vhodila matka do vína tři kostky cukru.

„Bernadetto,“ zeptá se, „nechtěla bys jít zase na nějaký čas do Bartrès, k paní Laguèsové...? S tatínkem jsem už o tom mluvila...“

Bernadettiny oči se rozzáří jako vždycky, když v ní vyvstane nějaká silná představa.

„Ó ano, do Bartrès bych šla ráda...“

Marie zavrtí hlavou, rozzlobí se:

„Bernadetto, já tě nechápu! Na vesnici je taková nuda! Pořád se jen koukají na ovce, jak ukusují travu...“

„Mně se to líbí...“ prohlásí krátce Bernadetta.

„Když se jí to líbí...“ podporuje ji matka.

„Ach, ty lenochu,“ zlobí se Marie, „ty bys nejraději celý den seděla někde v koutě a koukala pánubohu do oken. Je s tebou kříž...“

„Nech ji,“ okřikuje ji matka. „Není tak silná jako ty.“

Ale proti tomu se Bernadetta uraženě vzepře.

„To není pravda, maminko, mám zrovna takovou sílu jako Marie. Jen se zeptej paní Laguèsovè. Když to musí být, mohu dokonce pracovat i na poli...“

Jana Abadiová odloží lžici a s přemoudřelou odměřeností se vmísí do rozhovoru.

„To nejde, madame! Bernadetta je přece nejstarší ze třídy. Je nejvyšší čas, aby přijala Tělo Páně. Jinak zůstane hříšnicí a pohankou a nepřijde do nebe a snad ani do očistce...“

„Pánbůh s námi,“ zvolá polekaně matka a sepne ruce.

V tu chvíli se probudí František Soubirous. S hekáním se posadí na pelest a mžourá po světnici:

„Tady je celé shromáždění,“ zamumlá a zběsile zamává rukama. „Br, to je zima...“

Rozespale šmátrá k ohništi a přihodí do mdlého ohně pár polínek. Hromada roští a suchých větví se zmenšila na žalostný zbytek. Otec rodiny pozvedá svůj chmurně káravý hlas:

„Co to znamená? Žádné roští ani dříví!? Nechají jednoduše vyhasnout! Mám já ke všemu ještě i chrastí sbírat? Všechno musím dělat jen já?“

„My nasbíráme a doneseme roští!“ volají radostně všechny děti jakoby jedněmi ústy. Zejména Jan Maria a Justin projevují bouřlivé nadšení.

„Vy dva zůstanete hezky doma,“ hubuje Soubirousová. „Vašich výletů mám pro dnešek dost... Ať jdou Marie s Janou...“

„A já?“ ptá se Bernadetta, začervená se a na její tak klidné tváři se ponejprv objeví cosi jako smutek. Matka jí domlouvá, aby byla rozumná.

„Měj rozum! Jsi nejstarší. Marie a Jana jsou zdravé a otužilé. Ty by sis určitě zase uhnala kašel a rýmu. A každá rýma a kašel zhoršuje tvé astma. Vzpomeň si, co musíš potom vytrpět...“

„Ale maminko, jsem přece mnohem otužilejší než Jana a Marie. V Bartrès jsem musela být celý den venku, za deště, ve sněhu i za bouřky. A tam jsem byla nejzdravější...“

S lákavým odůvodněním se uchyluje o pomoc k otci:

„Tři přece unesou víc než dvě, vid', tatínku?“

„To ať si rozhodne matka,“ prohlásí František Soubirous, který zastává prospěšnou i příjemnou zásadu nevměšovat se

a nerozhodovat v otázkách dětské výchovy, leda v případech nejvyšších nutných.

V tu chvíli klepe někdo na dveře. Do dveří vklouzne paní Bouhouhortsová, sousedka, žena velmi hubená a dosud mladá. Je celá bez sebe. Nemůže popadnout dech.

„Ach, drahá paní Soubirousová, milá sousedko,“ spustí naříkavě. Luisa, která právě začala umývat nádobí, všeho nechá.

„Proboha, co se u vás stalo, Croisino?“

„Můj chlapeček, můj ubohý chlapeček, zase ty křeče jako před třemi nedělemi... Koulí očima, ručičky má zaťaté, nevím si rady. Pojďte k němu, pomozte mi, proboha...“

„To přejde, milá paní Bouhouhortsová, jen klid, to přejde jako vždycky! Hned jdu s vámi. Podívejte se, sama taky nevím, kde mi hlava stojí, s tou mou cháskou...“

Oba kluci, odsouzení k domácímu vězení, spustili nespokojený válečný pokřik. Soubirousová je musí zhurta okřiknout, aby mlčeli. V očích má přitom slzy soucitu s Bouhouhortsovou.

„Hned přijdu, sousedko... Děvčata, dělejte, ať už jdete!“

„Maminko, smím jít taky, dovolíš mi to?“ rozzáří se Bernadetta. Luisa Soubirousová si sáhne na čelo:

„Já ubohá žena! Jak si mám poradit s takovým nerozumem? Ach, Bernadetto, bylo by lepší, kdybys zůstala doma...“

Popojde ke skříni a vyjme z ní několik věcí.

„Tu máš, vezmi si vlněné punčochy! A teplou šálu! A kapulet, ano, ano, kapulet! Neodmlouvej!“

Kapulet je pláštík s kapucí, která se stahuje přes hlavu, pláštík, sahající až ke kolenům. Všechny prosté ženy v Lurdech jej nosí. A ještě častěji selské dívky v Bartrès, Omexu, v údolí Batsuguère a v celém bigorrském kraji. Kapulety bývají nachově červené nebo bílé. Bernadettin kapulet je bílý. Pod špičatou kapucí se dívčina tvářinka ztrácí v modravém stínu.

vzteklé a bolestné vyti Gavy

Než dojdou k cíli, naskytne se děvčatům několik setkání.

U Pont Vieux, mezi prvním mostním pilířem a rybářskou boudou, na mírně se svažujícím břehu, je vydlážděný plácek pro pradelny. Za slunečného počasí máchávají tu lurdské ženy v dlouhých řadách prádlo v řece, jejíž voda má pověst neobyčejně bělicí a čistící síly. Tu se pak do hukotu věčně nespokojené řeky mísí steronásobné klevetění žen a energické rány četných plácaček. Dnes je tu ovšem jen jedna žena, která se nedala odradit počasím. Je to Piguno. Co znamená přezdívka Piguno, nikdo neví. Pokoušel-li by se někdo poukazovat snad na holubičí povahu této stařeny, byl by to čirý eufemismus, asi takový, jako když ve starověku nazývali obzvlášť záludné moře „blahovolným Pontem“, aby je pravdivým označením jeho povahy nepohněvali. Piguno není žádná holubice, nýbrž vrána vzdorující větru a bouři, scvrklá baba s vrásčitou tváří, výlupek zvědavosti a málem vševědoucí. Jmenuje se vlastně Maria Samaranová a je vzdálená příbuzná Soubirousových. Ti však na ni shlížejí dost spatra. Nikdo totiž nestojí na společenském žebříčku tak nízko, aby nenašel jiné, kteří jsou naštěstí ještě níž.

„Haló, vy holky Soubirousovy,“ volá Piguno, „kampak, kam-pak?“

„Rodiče nás poslali, teto Piguno,“ volá Marie chráníc si ústa dlaní, protože v hukotu řeky je těžké se dorozumět. Piguno opře červené ruce v bok: „Svatá Panno, jací jsou to nelidové, ti vaši rodiče! Ani psa by v tom mrazu nikdo nevyhnal!“

Po krátkém přemýšlení zvolá Bernadetta:

„Ale teto Piguno! Proč my bychom nešly na roští, když vy v takovém mrazu perete?“

Je to jedna z poznámek děvčátka Bernadetty, kterou by jeptiška Vauzousová neúprosně nazvala drzou. Piguno, která se jen zřídka cítí být zpražena, přichází blíž:

„Umím si představit, že u vás není čím topit. Váš otec se neumí přizpůsobit poměrům. A vaše matka? No, nechci o vaší matce říkat nic špatného, vy za to přece nemůžete, že jste její děti. Ale rodičům povězte, že vám Piguno dala dobrou radu...“ A sníženým hlasem zašeptá: „Správce pana de Lafite dal na ostrově Chalet porazit pár topolů, na konci parku, hned u plotu. Tam najdete dřeva, o já, i pro sedm rodin...“

„Poníženě děkujeme za vaši dobrotu, madame,“ uklání se Jana Abadiová.

Dívky nejdou touž cestou, jakou ráno ujížděl František Soubirous se svým morovým vozem. Běží po pěšině, která ubíhá od řeky do kraje. Tato pěšina vede k mlýnu Savy na levém břehu potoka. Tudy mohou děvčata přejít později přes mlýnskou lávku na ostrov Chalet. Bernadetta uvažuje velice pomalu. Pomyšlení, že budou muset přelézat u parku plot, aby mohly ukrást čerstvé dřevo, ji rozladuje. Zároveň však je jí nepříjemné dělat ze sebe „hloupou krůtu“ a přiznat oběma světsky zdatným společníkům své pochybnosti. Jsou už v půli cesty, když se Bernadetta pokouší něco namítat:

„Topolové dřevo je vždycky zelené a špatné. A po takovém dešti bude mokré a bude kouřit...“

„Dřevo je dřevo,“ řekne Abadiová. „Nemůžeme si vybírat jako zákazníci v krámě.“

„Ale nemáme nůž na ořezání větví,“ zkouší znovu štěstí Bernadetta.

„Vzala jsem s sebou otcův kapesní nůž,“ triumfuje Marie a vytáhne z kapsy u zástěry humpoláckou kudlu. Rozmluvu přeruší Leyrisse a jeho chrochtající vepři, kteří se v poledne vydali z Massabielle na cestu domů. Dobrotisko pasák se směje celým obličejem a před Bernadettou smeká zvlášť čepici. Bernadetta se na něho usměje.

„Ó, Leyrisse si náramně potrpí na Bernadettu,“ posmívá se Marie, jež se občas baví na Bernadettin účet, aby se zalíbila Janě, která je ve všem předčí. „Nu, jsou kolegové...“

„Já nepásla vepře,“ konstatuje Bernadetta, která není ani

dost málo dotčena, „ale kozy a ovce... Ach, kdybyste věděly, jak miloučká je taková malá sotva narozená ovečka, když vám leží v klíně...“

Marie znovu dostává zlost na sestru, protože se pokládá za měštku a opovrhuje chovem dobytka a venkovským hospodářstvím.

„Jdi, ty hloupá, s tou svou milou ovečkou... Jak jen vidí něco malinkého a roztomilého, hned je celá pryč.“

„Já jím raději vepřovou než skopové,“ prohlašuje znalecky Jana Abadiová, ačkoliv i u nich doma se jen zřídkakdy dostanou k jedné nebo druhé pochoutce.

Náhon u pily je v tuto chvíli uzavřen, protože se plní nádrž. Kdykoliv se naplňuje, klesne stav vody v potoku natolik, že se kola mlýnu Savy zastaví. Antonín Nicolau, mladý mlynář, využívá této příležitosti, aby spravil některé poškozené mlýnské lopatky. Jeho matka stojí na zápraží; počasí se trochu vyjasnilo, třebaže se možná ještě o poznání ochladilo. Poryvy větru neprotrhly sice clonu mraků, ale zimní slunko za nimi prosakuje vlhkým světlem, které jiskří nad ostrovem Chalet jako lehounká prška.

„To jsou Soubirousovic děti,“ řekne mlynářka. „To třetí děvče neznám.“

„Myslím, že se jmenuje Abadiová, taková prostořeká žába,“ prohodí Antonín, odkládá nástroje a napřimuje se. Je to hezký vysoký chlapec upřímných očí, s černým nakrouceným knírem, na který je nemálo hrdý. Děvčata zdraví starou Nicolauovou.

„Co dělají rodiče?“ volá mlynářka. „Vyřiďte jim pěkné poručení z mlýna Savy!“

Ačkoliv František Soubirous už není majitelem mlýna, nýbrž nezaměstnaným nádeníkem, snaží se madame Nicolauová o blahosklonnou vlídnost, protože má co činit s bývalými stavovskými kolegy.

„A mně nikdo nepopřeje dobrý den,“ stěžuje si Antonín.

Bernadetta k němu popojde a podá mu ruku:

„Promiňte, pane Nicolau!“

„A kampak jdete?“

„I jen se tak trochu touláme,“ řekne opatrně Marie, „a možná že si cestou nasbíráme nějakou otýpku chrastí...“

„Je dovoleno použít mlýnské lávky?“ ptá se Jana Abadiová s obvyklou zdvořilostí. Antonín udělá galantní posunek:

„Od dam nevybíráme mýtné.“

Lávka se skládá ze tří úzkých prken, mezi nimiž jsou skoro stejně široké mezery. Marie a Jana rychle přebalancují na druhou stranu. Bernadetta se uprostřed lávky zastaví, hluboko se skloní a skulinami lávky pozoruje poskakující vlnky potoka Savy. Nade vše ráda se dívá do vody. Hlasy mlynářských už nedoléhají k jejímu sluchu.

„Jak rychle lidé zchátrají, když se nepříčiní,“ podotkne Nicolauová. „Teď Soubirousovi posílají děti do zámeckého parku krást.“

„Inu, proč ne,“ namítne velkoryse Nicolau. „Možná že nebudou krást dříví u Lafita, že si jen nasbírají trochu chrástí v sailletském lesíku. To my přece taky děláme...“ Matka Nicolauová se zamračí.

„Kdo mluví o chrástí! Ten milý Soubirous měl už přece jednu smůlu s čerstvým pokáceným dřevem...“

Antonín vezme kladivo a začne na lopatku porostlou mechem přitloukat novou laťku. Mlynářovy údery kladiva pronásledují dívky celou cestu. Došly teď k bráně parku, jež vede k panskému sídlu. Širokou platanovou alejí je vidět až k terase. V aleji dlouhými kroky přechází osamělý pán v širokánském plášti. Je zřejmě velmi roztrpčený, neodpoví dětem na pozdrav, mluví si sám pro sebe a rukama si k tomu taktuje. Chvilími si zapisuje něco do notýsku.

„To je pan de Lafite, bratranec z Paříže,“ šeptá uctivě Jana Abadiová.

„Jistě počítá všechny stromy v parku a vypočítává, co budou stát...“

„Proboha,“ ulekne se Marie. „Snad by bylo lepší, kdybychom neposlechly, co nám radila Piguno...“

„Ovšem, to je teď nemožné,“ zvolá Bernadetta a cítí, jak jí spadl kámen ze srdce.

„Jak jste zbabělé, vy Soubirousky,“ řekne Abadiová, ale prchá stejně rychle jako obě druhé dívky, jen aby domnělému sčítači stromů zmizela z očí.

Tohle bylo čtvrté setkání, které děvčata zažila.

Nyní se brodí vlhkým vřesovištěm, hustě porostlým keři, mezi nimiž nejsou žádné pěšiny. Bernadetta začne odlamovat z keřů pruty. Obě životně zdatné průvodkyně se jí smějí: „O tenhle krám si nikdo nepopálí prsty.“

„Nejlépe bude, když půjdeme pořád dál,“ řekne Bernadetta, která tuto končinu takřka nezná. „Dole jistě najdeme víc chrastí...“

Jana Abadiová, která vyniká v zeměpise, udělá velkolepé gesto k západu.

„Jestliže poběhneme tudy dál, dostaneme se snadno do Betharramu a nenajdeme nic...“

Mýlí se potud, že se jim do cesty postaví přirozená překážka, soutok potoka s řekou Gavou. Pod nohama mají ostroh plný kamení a písku a mohou vidět černé spáleniště, kde dnes otec Soubirous za odměnu pětadvaceti sous vykonal autodafé tělesné bída. Po jejich levici se táhne zalesněný hřbet „Díry“ a jeskyně Massabielle leží v kmitání světél a stínů líně plujících mraků.

„Jé,“ vykřikne Abadiová, „podívejte, těch kostí...“

A ukáže prsty na několik bělavých skopových nebo hovězích kostí, které voda připlavila k úpatí skalní jeskyně. Kosti jasně svítí mezi kamením.

„Kdybychom ty kosti prodaly Grammontovi, obchodníku s hadry,“ uvažuje rychle Marie, „dostaly bychom nejméně dva až tři sous. Za to by dal Maisongrosse veliký bochník bílého chleba nebo ohromný kus cukrkandlu...“

„Přinejmenším se rozdělíme,“ řekne rozhorleně Jana. „Já je viděla první. Patří vlastně mně...“

Prudkým rozmachem přehodí dřeváky na druhý břeh potoka, který není širší než sedm kroků. A už se odhodlaně brodí mělkou vodou, která jí v nejhlubších místech sahá sotva ke kolenům. Když dnes dopoledne přecházel tou vodou Leyrisse, jako by jí nebylo, sahala mu až po pás.

„Br,“ piští Abadiová. „Řeže jako nůž. Ta je studená...“

Marie má strach, aby nepřišla o výdělek. Honem vezme dřeváky do ruky, vykasá si sukně hodně vysoko a pustí se ledovým potokem za Abadiovou. Přitom ustavičně zděšeně ječí. Bernadetta pocítí divnou, jí zcela neznámou ošklivost. Pohled na nahá bílá stehna sestry, s kterou přece noc co noc sdílí lůžko, v ní tuto chvíli vzbuzuje něco nesmírně ošklivého, takovou štitivost, že se odvrátí. Obě dívky, které se mezitím přebrodivly na druhý břeh, usedají, cvakají zuby a trou si jako posedlé nohy. Po tvářích jim tečou slzy.

„A co já?“ volá na ně Bernadetta.

„Pojď laskavě za námi,“ jektá zuby Abadiová.

„To ne, ona nesmí,“ namítne starostlivě sestra. „Dostala by rýmu, a astma by se jí tak zhoršilo, že bychom celou noc nespali...“

„Ano, dostanu určitě rýmu a kašel, a maminka se bude strašně zlobit a nabije mi...“

Marie v návalu velkodušnosti vyskočí: „Počkej! Přijdu za tebou a přenesu tě na zádech!“

„To ne, na to jsi přece jen ještě moc malá a slabá, Marie... Spadly bychom obě do vody... Snad najdete pár velkých kamenů, po kterých bych mohla přejít...“

„Velkých kamenů,“ posmívá se Abadiová. „Na to si musíš napřed zjednat pár velkých chlapů...“

„Ale ty bys mě mohla přenést, Jano, jsi nejsilnější z nás...“

Jana, jinak způsobná primuska, vychrlí proud sprostých slov:

„Děkuju pěkně za milé pozvání! Ještě jednou do té zmrzlé brečky? Ani za tři kila cukrkandlu! Když nemáš ani špetku kuráže v těle a když se bojíš paní máti, tak si hezky zůstaň sedět, kde sedíš, ty kozo jedna choulostivá! Čert tě vem!“

Bernadetta má onu dětskou vlastnost, že si všechno, co se řekne, okamžitě představí. Pro ni není prázdných řečnických obrátů. Fráze se proměňují ve skutečnost. V tu ránu tedy za ní stojí neviditelný ďábel, aby si ji vzal, jen proto, že to chce Jana Abadiová.

„Tohle ty mi přeješ?“ křičí na druhý břeh. „Jestli ty mi tohle přeješ, tak nejsi žádná moje kamarádka a já s tebou už nechci nic mít!“

Pohoršeně se obrátí zády k jeskyni a slyší už jen Mariin hlas:

„Haló, tamhle nahoře je roští... počkej na nás, Bernadetto, nepotřebujeme tě...“

Bernadetta se zvolna uklidňuje. Vidí sice ještě kamarádky, ale přesto se cítí sama. Vždycky, když ji lidé nechají o samotě, vyvstane v ní stejně blažený pocit úlevy a návratu do bytí tak slastného, tichého a klidného, jaké lidem není dovoleno okoušet. Ani vnější klid teď neruší jediný závan větru. Clona mraků, nasáklá světlem, stojí nehybně. Bernadetta se rozhlédne. Tamhle splývají slabě se třpytící vlnky potoka Savy se zběsilým pěnivým vírem řeky Gavy. Jeskyně Massabielle je až po okraj naplněna prodlévajícím růžovým světlem slunce,

které zapadá. Skoro všechny stíny se vytratily. Jedinou tmavou skvrnu tvoří lomený výklenek, který vpravo uvnitř jeskyně vede do hlubin skály. Pod ním nehybně spočívá větévka šípkového keře. Bernadetta naslouchá na všechny strany. Nic není slyšet, jen vzdalující se hlasy děvčat a známé nevyčválané hašteření řeky Gavy, Bernadettě dobře známé jako hučení ve vlastních uších, když se v noci vytrhne z divokého snu.

Nepotřebujeme tě, myslí si teď bez hořkosti. Zároveň se však v ní probouzí smysl pro povinnost: jsem přece nejstarší, nesmím se vyhýbat práci. To by byl špatný příklad. I když mívám tak často astma, nejsem přece žádná choulostivá koza. A pro tu trochu studené vody nemusím hned dostat rýmu. Je jen hloupé, že mě maminka donutila, abych si oblékla punčochy. Bernadetta usedne na týž kámen, na kterém se před několika hodinami pasák vepřů dělil o chleba s jejím otcem. Vyzuje si dřeváky a začne z pravé nohy stahovat bílou vlněnou punčochu. Ještě se nedostala ani ke kotníku, a cosi se změnilo. Bystrýma dětskýma očima pátrá na všechny strany. Všechno je při starém. Nikdo nepřišel. Jenom mraky jsou zas neproniknutelné a světlo olovnatě šedé. Uplyne jistá chvíle, než těžkopádná Bernadetta zpozoruje, že změna není postižitelná zrakem, nýbrž sluchem. Gava změnila tóninu.

Jako by teď nebyla řekou, ale silnicí, a to silnicí tarbeskou v den, kdy je v Lurdech týdenní jarmark, v nejživější roční době, kolem Velikonoc. Stovky žebříňáků, selských kár, poštovních omnibusů, landauerů, lehkých dvoukolek a viktoriánských kočárů hrčí po té rozbrázděné silnici. A navíc oddíl lurdských dragounů. Do dusotu koní, drnčení kol, švihání bičů, ržání koní se bolestně mísí vzdorné hýkání obtížených mezků. A všechno to se po proudu žene jako divoký, děsivý úprk, jako prachem zahalený trysk přímo na Bernadettu. Za vteřinu to musí být zde a přehnat se přes ni. Připadá jí, že v ječivé směsici hlasů, z níž vyřázejí pronikavé bolestné výkřiky žen, rozeznává jednotlivé hlasy, jednotlivé výkřiky, jednotlivé věty: „Klid se pryč, ty!“ – „Zachraň se!“ – „Čert tě vem!“

Ano, stále znovu ta Janina kletba. A všechno to se s hukotem nepřetržitě blíží, a přitom se to nehýbá. Bernadetta zatíná zuby. „Tohle jsem už přece jednou zažila, ale kde, ale kdy?“ Nemůže si vzpomenout, a vtom už je to pryč, a jako by

toho nikdy nebylo, toho vzteklého vytí, toho bolestného vytí. A Gava zase hartusí svým starým tónem.

Bernadetta se trochu otřese, aby na ten zážitek zapomněla. Pravou punčochu drží v ruce. Potom se znovu rozhlédne na všechny strany, tentokrát nesměle. Její oči ulpí na jeskyni. Za naprostého bezvětří se šlahoun plané růže pod výklenkem ohýbá, jako by jím zmítala vichřice.

Dáma

Bernadetta pohlédne k nejbližšímu topolu, aby zjistila, je-li tam ve výši snad přece jen někde v práci vítr, který se zachytil v šípkovém keři massabiellském. Strnule, bez dechu visí topolové listí, které se jindy tak snadno chvěje. Bernadetta obrací znovu tvář k jeskyni, která není dál než deset kroků od místa, kde sedí. Teď se planá růže znovu nehybně přimyká ke skále. Asi to byl předtím klam.

Ale tohle není klam! Bernadetta si protírá oči, zavírá je, otvírá, zavírá, otvírá, snad desetkrát za sebou – a přece to nemizí. Denní světlo je olovnatě šedé jako předtím. Jenom ve špičatém lomeném výklenku skalní jeskyně prodlévá sytý jas, jako by tam zbyla starozlatá pohasínající zář nějakého nesmírně mohutného slunce. V té pohasínající záři vlnícího se světla někdo stojí, jako by byl vyšel z hlubin světa po dlouhé, avšak nenamáhavé a pohodlné cestě právě tady na světlo boží. Ten někdo není zdaleka nějaký neurčitý přízrak, nějaký průhledný vzdušný útvar, nějaká proměnlivá snová vidina, nýbrž velmi mladičká dáma, jemná a půvabná, očividně z masa a krve, spíš malá než velká, protože pohodlně, aniž kde naráží, stojí v úzkém oválu výklenku. Tato velmi mladičká dáma je oblečena neobvykle, ne však nemoderne. Není sice těsně sešněrovaná a nemá na sobě žádnou pařížskou krinolínu, ale volný střih běloskvoucího šatu přece jen naznačuje útlý pas. Bernadetta nedávno viděla v kostele svatbu Lafitovy mladší dcery. Roucho dámy by se dalo ještě nejspíš srovnat s rouchem nějaké vznešené nevěsty. V prvé

radě ten volný, rozkošný závojový plášť, sahající od hlavy až ke kotníkům. Dáma-nevěsta nenosí podle všeho účes vysoko vyčesaný pomocí kulmy a hřebenů ze slonoviny, jak je zvykem v jejích kruzích, neboť několik kadeří světle hnědých vlasů, dychtivých svobody, se roztomile dere zpod závoje. Dosti široká blankytná pásová stuha, volně zavázaná pod prsy, splývá až přes kolena. Ale jaká je to modř, skoro bolestně lahodná! Ani mademoiselle Peyretová, švadlena bohatého lurdského panstva, by nedovedla říci, z čeho je ta bílá látka šatu. Chvillemi zazáří jako atlas nebo satén, chvillemi je matná jako neznámý, přehebký, neskonale běloskvoucí samet a potom zase jako tenounký vzdušný batist, který přenáší do hry svých záhybů každý pohyb údů.

To nejnápadnější však Bernadetta zpozoruje až nakonec. Mladičká dáma je bosá. Úzké malé nohy vypadají jako ze slonoviny, ba jako z alabastru. Jsou to nohy naprosto neopotřebované. Tvoří podivný kontrast k ostatní tak živoucí tělesnosti půvabné dívky. Ale nejpodivnější jsou zlaté růže, upevněné, neznámo jak, nad kořenem palců na obou nohách. Také nelze rozeznat, z čeho obě růže jsou, jde-li o nesmírně jemnou bižuterii, nebo silně nanesenou malbu.

Bernadetta napřed pocítí krátký trhavý úlek a potom dlouhý strach. Ale není to strach, jaký zná, není to strach, který člověka nutí vyskočit a prchat. Je to jakési měkké svírání čela a hrudi, při němž si člověk přeje, aby trvalo a trvalo. Po chvíli se ten strach rozplyne v cosi, pro co dítě Bernadetta nezná pojmu. Nejspíše by se to dalo nazvat útěchou nebo utěšením. Bernadetta až dodnes nevěděla, že potřebuje útěchu. Bernadetta přece vůbec neví, jak těžký je její život, že trpí hladem, že bydlí v temné díře Cachotu s pěti lidmi pohromadě, že musí celé noci zápasit o dech. Tak to vždycky bylo a pravděpodobně vždycky bude. Je to holá samozřejmost. Teď však se na ni stále víc a víc snáší tato útěcha, která nemá jména a která je vřelým přívalem slitování. Má slitování sama se sebou? Ano! Ale „já“ dítěte je v tuto chvíli tak otevřené, širé, že sladkost slitování proniká jeho žasnoucím tělem až do hrotů mladých nader.

Zatímco se přes Bernadettino srdce přelévají vlny této útěchy, rozechvívající se láskou, její oči zůstávají nepřetržitě, směle a pevně upřeny na tvář mladé dámy. Ta se snaží nabídnout, přinést děvčátku svou tvář. Ačkoliv klidně setrvává ve výklenku, zdá se přibližovat tím víc, čím víc se k ní přimyká

Bernadettin pohled. Bernadetta by mohla spočítat, kolikrát mrkly řasy, které chvílemi, jen zřídka, přikrývají nádhernou běl a modř očí. Pleť je navzdory své skvoucí čistotě tak živoucí, že se z lehce zardělých tváří dá vyčíst čerstvý chlad zimního dne. Rty nejsou slavnostně semknuty, nýbrž trochu jakoby nevědomky pootevřeny, a v nich prosvítá mladistvá sklovina zubů. Ale Bernadetta si vůbec neuvědomuje jednotlivé prvky té líbeznosti, nýbrž vnímá, lačně vnímá celek.

Ani ji nenapadne, že má co dělat s nějakým nebeským zjevem. Bernadetta neklečí v šeru kostela. Sedí na balvanu, poblíž soutoku potoka Savy a řeky v tom holém, jasném únorovém světě a drží ve zmalátnělé ruce svou punčochu. Neuvědomuje si nic jiného než obraz té ženy, krásný k nevysnění, který ji k nenasyčení opájí. Krása dámy je první a poslední síla, od které Soubirousovic dítě nikdy neustoupí.

Ve svém okouzleném ochromení si Bernadetta najednou vzpomene, že se chová nepřístojně. Sedí, a Dáma stojí. Těž je trapné, že má pravou nohu bosou a na druhé punčochu. Co dělat? Provinile vstane. Dáma se spokojeně usměje. V tom pousmání znovu vynikne její půvab. Bernadetta udělá nemotornou poklonu lurdských školaček, když na ulici potkají některou ze sestřiček-učitelek, abbého Pomiana, nebo dokonce pana faráře Peyramala. Dáma spěchá pozdrav opětovat, zdaleka ne tak blahosklonně jako ony zmíněné authority, nýbrž nenuceně a kamarádsky. Pokývne několikrát hlavou a její úsměv se ještě o stupeň projasní. Pozdrav vytvoří novou situaci. Vztah je navázán. Mezi obšťastněnou dívkou a obšťastňující Dámou vzniká a přelévá se proud radostné sympatie, starého spojení, ba vědomí jakéhosi dojemného spiklenectví. Ježíš Maria, myslí si Bernadetta, ona stojí a já stojím. Aby byl nějaký uctivý rozdíl mezi jejím postavením a postojem Dámy, poklekne Bernadetta na kameny břehu s tváří naplno obrácenou k výklenku.

Jako by chtěla dokázat, že úmysl děvčátka pochopila, Dáma popojde alabastrovými nohama, na nichž se třpytí zlaté růže, z portálu až k nejzazšímu okraji jeskyně. Dál jít nemůže anebo nechce. Potom maličko otevře ruce a naznačí objímající nebo povznášející pohyb.

Delší chvíli se neděje nic. Zdá se, že Dáma musí, lépe řečeno chce ponechat Bernadettě iniciativu. Ale Bernadettu dlouho nic nenapadá, Bernadetta jen klečí a dívá se, dívá se a klečí.

Tím vzniknou mezi oběma jakési mírné rozpaky; ty poněkud skličují děvčátko, které by v pocitu své služebné nehodnosti chtělo Dámě stůj co stůj setkání ulehčit...

Zároveň se však v Bernadettině okouzlené mysli probouzejí drobné záchvěvy bdělosti, ostré body uvažujícího vědomí. Odkud přišla ta Dáma? Z nitra země? Může z nitra země přijít něco dobrého? Co je dobré, nebeské, přichází shůry. Jestliže se dobro chce spustit na zem, používá jako vozidel mračen a slunečních paprsků, tak jak to představují obrazy v kostelích. Ale ať už je ta mladá Dáma kdokoliv, ať už svýma bosýma nohama přišla odkudkoliv, cestou přirozenou nebo nepřirozenou, jedna věc je nevysvětlitelná: Proč si vybrala právě Massabielle, nečistou skalní jeskyni, místo povodní, naplavených kostí, kamení, místo prasat, hadů – kout, jehož se každý štítí?

Bernadetta nebere svou vlastní nedůvěřivost vážně. Celá její bytost jásá nad krásou Dámy. Neexistuje ryze tělesná krása. V každé lidské tváři, kterou nazýváme krásnou, prosvítá záření, které, ač vázáno na tělesné formy, je povahy duchovní. Krása Dámy se zdá méně tělesná než jakákoliv jiná krása. Je samo duchovní záření, jež se zve krásou. Přemožena tímto zářením, a snad i trochu proto, aby se ujistila o povaze Dámy, Bernadetta se snaží udělat kříž.

Pokřížování je velmi vyzkoušený prostředek proti sterým úzkostem duše, které Bernadettu pronásledují od dětství. Nejsou to jen hrůzné noční sny. I za bílého dne mají její oči schopnost spatřovat ve všech věcech cosi jako obrazy v rámech. Stěny Cachotu jsou samá obrovská skvrna. Když Bernadetta sedí v koutě nebo zrána nespí a hledí na stěny, nabývají ty skvrny v rychle proměnlivém sledu nejneuvěřitelnějších tvarů. Tyto tvary náležejí zpravidla do démonického okruhu pitvorností a nesmyslné slátanosti. I Orfide, veliký vousatý kozel selky Laguèsové z Bartrès, se v těchto viděních často vrací. To zlé zvíře hnalo jednou s napřaženými rohy malou pasačku přes louku.

Bernadetta, s pohledem upřeným na bezkrevné nohy Dámy, chce zvednout ruku a pokřížovat se. Není to možné. Ruka jí těžce a ochromeně visí podél těla jako nějaké cizí břímě. Není s to pohnout jediným prstem. I toto ochrnutí zná Bernadetta z děsivých snů, když proti náporu čehosi ďábského vypovídají službu svaly i hlas, který se chce dovolat Spasiteleva přispění. Ale teď a tady má ta nemohoucnost, která jí

nedovoluje zdvihnout ruku, patrně zvláštní důvod. Možná že Dáma uhodla, jaké pochyby napadají Bernadettu, a chce ji za to potrestat. Ale je také možné, že Bernadetta svým přáním pokřižovat se sama porušila dobrý mrav a dopustila se neodpustitelného omylu. Jde-li o kříž, náleží nepochybně Dámě přednost.

A skutečně, Dáma ve výklenku teď zdvihá nesmírně pomalu, ba poučně ruku s křehkými prsty a dělá přes celou tvář veliký, takřka svítivý kříž, tak jak to Bernadetta ještě u nikoho neviděla. Ten kříž jako by nekončil a vznášel se dál ve vzduchu. Přitom tvář Dámy velmi zvažní, a tato vážnost je nově vyslanou vlnou onoho půvabu, který bere Bernadettě dech. Bernadetta, jako všichni lidé, se až doposud při křižování jen neurčitě dotýkala čela a prsou. Nyní však cítí, jak se její ruky zmocňuje mírné násilí. Jako vedeme ruku dítěti, které neumí psát, tak i ono jemné násilí kreslí dívčinou ledově chladnou rukou na její vlastní čelo stejný, velký a nevýslovně vznešený kříž. Dáma znovu pokyne a usměje se, jako by se zdařilo něco důležitého, ba skvělého.

Po tomto kříži nastane nová přestávka, vyplněná okouzleným zíráním a láskou. Bernadetta by ráda něco řekla, vyrazila ze sebe nějaká slova anebo třeba jen neartikulované, koktavé zbožňující, něžné hlesy. Ale smí si troufat promluvit dřív, než promluví Dáma? Sáhne do váčku a vytáhne růženec. Nic lepšího udělat nemohla...

Všechny ženy v Lurdech nosí pořád u sebe růženec. Je to věrný nástroj jejich zbožnosti. Ruce chudých, těžce pracujících žen nedovedou klidně spočívat. Modlitba s prázdnýma rukama, ne, to pro ně není ta pravá modlitba. Ale modlit se růženec je jakási nebeská ruční práce, neviditelné dílo jehly, pletení nebo vyšívání, horlivě vyrobené z padesáti Zdrávasů perlové šňůry. Kdo se za den a rok pomodlí náležitý počet růženců, ten vyrobí důkladné tkanivo, kterým jednou Veliké slitování přikryje část jeho viny. Rty sice jen automaticky odmumlávají slova, která anděl řekl Panně, ale duše se prochází po pastvách svatosti. I když myšlenky při tom občas zbloudí od jednotlivých strof a povzdechnou si nad nerozumnou cenou vajíček, i když si třeba tu a tam nad některým Zdrávasem na pár minut zdřímnou, není to žádné neštěstí, vždyť se uchylují do většího bezpečí než jindy. Matka Soubirossová se modlívá růženec jako všechny lurské ženy. Ale

Bernadetta, která je ještě velmi mladičká a všechno spíš než pobožnůstkářka, Bernadetta, kterou sestra Marie Terezie Vauzousová považuje za nevědomou pohanku a která skutečně nemá nejnutnějšího tušení o tajemstvích víry – Bernadetta s pýchou nosí ve svém váčku růženec, protože je u ženy znakem dospělosti.

Nyní povzbudivě zvedá svou chudičkou, černými kuličkami navlečenou šňůru proti Dámě. Dáma jako by byla na dívčín pohyb už dávno čekala. Opět se usměje, kývne hlavou a zřejmě se z chvályhodného dívčina nápadu vřele raduje. V její lehce zdvižené pravici se rovněž objeví růženec, ne ubohoučký růženec dcery nádeníka, ale dlouhý řetěz z velikých třpytivých perel, sahající skoro až k nohám, jaký ještě nikdo neviděl ani u žádné královny. Na konci šňůry se ve vlnícím světle třpytí zlatý krucifix.

Bernadetta je ráda, že slyší vlastní hlas, i když jí ten hlas připadá úplně neznámý: „Zdrávas Maria, milosti plná,“ začíná první desátek Zdrávasu. Přitom bystře dává pozor, jestli se Dáma modlí s ní. Ale rty Dámy zůstávají nehybné. Není asi její věcí pronášet andělské pozdravení. Spíše s jemnou oddaností kontroluje dívčín šepot. Kdykoliv skončí jeden Zdrávas, propustí mezi palcem a ukazováčkem perlu. Ale pokaždé vyčká, až Bernadetta posune svou černou kuličku. Když však po odmodleném desátku přijde vzývání „Sláva Otci, Synu i Duchu svatému“, proběhne postavou Dámy vzdech a její ústa mlčky spoluvytvářejí s Bernadettou tato slova.

Ještě nikdy neodříkávala Bernadetta růženec tak pomalu. Je to určitě mocný prostředek, jak Dámu zadržet. A nic není pro Bernadettu důležitější. Bojí se, že se spanilá Dáma, k jejíž tváři se Bernadetta celou silou své duše přisává, unaví, že ji omrzí setrvávat kvůli Soubirousově dceři v té nepohodlné skalní díře, na samém kraji srázné skály, z které se může snadno zřítit. Jistě je jí velice trapné nechat se nepřetržitě okukovat, ke všemu ještě v takovémhle počasí. Ó, brzy odejde a nechá mě samotnou...

Po třicátém Zdrávasu se i tyto bázlivé vedlejší myšlenky a citové stíny vytratí. Bernadettina celá mysl se pohrouží do hledění, její oči neumdlévají. Život všech ostatních smyslů ustupuje do pozadí. Necítí kameny, na nichž klečí. Necítí mrazivý chlad, jenž ji ovívá. Zahaluje ji vlahá, slastná ospalost.

Jak je mi dobře, ach, jak je mi dobře...

jak cizí je ten svět

Až za dobrých dvacet minut stane Marie a Jana zase u potoka. V údolí mezi Massabielle a obecním lesíkem nasbíraly spoustu chrástí. Nemohou je skoro ani unést. Supí, potí se a pro samou námahu nemají ani kdy povšimnout si Bernadetty. Je to Marie, která se ulekne první. Na druhém břehu potoka klečí na kameni její sestra, podivně strnulá. V pravé ruce, mezi palcem a ukazováčkem, drží růženec. Na zemi vedle ní leží bílá punčocha. Bernadetta je bledá jako mrtvola. Ani její rty, vždycky tak svěží, nemají barvu. Oči třesť k jeskyni, ale jsou to oči slepé, v nichž vyniká matné bělmo. Na zkamenělé tvářičce, na pohled už neživé, tkví úsměv blažené povznesenosti, jaký Marie kdysi zahlédla u mrtvé sousedky.

„Bernadetto, haló, Bernadetto!“ křičí sestra.

Nic! Klečící dívka neslyší. Tu na ni zavolá i Jana Abadiová:

„Ty, poslyš, neblbni!“

Nic! Klečící dívka neslyší. Marie dostane strach. Ústa se jí protáhnou. Hlas se jí třese:

„Ježíši, snad je mrtvá... Jistě ji zabilo astma, svatá Panno!“

„Ale kdepak,“ konstatuje Abadiová, která se v životě vyzná.

„Kdyby byla mrtvá, ležela by. Už někdo někdy viděl nebožtíka klečet?“

„Ale jestli je přece mrtvá, Ježíši Kriste...“

„Však my ji vzbudíme. Jistě si z nás dělá blázny. Pojd’...“

Zvedne pár kamínek a začne je házet po Bernadettě. Jedna střela toho kamenování konečně zasáhne klečící děvče do pravého prsu. Bernadetta zvedne hlavu. Rozhlíží se. Do tváří se jí zvolna vrací barva života. Zhluboka nabere dech. Ptá se:

„Co je?“

Mezi dopadem kamínku a tímto „Co je?“ uplyne jen pár vteřin. Ale tyto vteřiny znamenají dlouhou, předlouhou cestu, kterou časovým měřítkem nelze vyjádřit. Když náhlý náraz zasáhl Bernadettinu hrud', Dáma tam už nebyla. Děvče by nedovedlo říci, jak zmizela. Nerozplynula se. Nesplynula se světlem. Jak by to také bylo možné, když zřejmě byla z masa a krve, veskrze životná, oblečená do drahocenných látek? Avšak viditelně také neodešla, ani neustoupila do pozadí pohaslého výklenku; spíše se dalo říci, že obšťastňující Dáma z něžnosti srdce, aby obšťastněnou dívku nezarmoutila, uko-lébala, dřív než odešla, Bernadettu do jakési pozvolné nepřítomnosti ducha. Pocit blaha byl tak nový, tak slastný, že Bernadetta její odchod nezpozorovala...

Za onen pocit blaha však musí platit při návratu do obvyklého stavu vědomí. Především jakýmsi příšerným údivem, smíšeným s ošklivostí nad tím, co vidí; ten údiv se v ní rozhostí jen poznenáhlu. Nedovedla by jej pojmenovat. Je to skoro nutkání zvracet z úžasu nad tím, jak je ten svět kolem ní cizí. Je tenhle kámen kamenem? Co je to kámen? A tady ta noha, je to moje noha – ta vzdálená, necitlivá věc? Bernadetta si musí napřed namáhavě a všestranně uvědomovat samozřejmosti, dřív než se zeptá:

„Co je?“

„Co je? To se my ptáme tebe!“ rozzlobí se Abadiová.

„Zbláznila ses nadobro? Modlit se u Massabielle, kde se pasou prasata? V kostele tak pobožná nejsi...“

Bernadetta už je zase docela při sobě; už je zase školačkou, která umí kamarádce odseknout:

„Do toho ti nic není, to je moje věc...“

„Bože, Bernadetto, ty jsi mě vylekala!“ naříká Marie. „Už jsem si myslela, že jsi umřela.“

Bernadetta pocítí letmý soucit se sestrou.

„Počkej, jdu k tobě,“ zavolá a stáhne si z nohy i levou punčochu. A když potom vstane, připadá jí, že setkáním s Dámou vyrostla o půl hlavy, že zesílila, zkrásněla, že se jí zocelily nervy. Pocit štítivého údivu nad cizotou světa vystřídal podnikavý pocit rekonvalescenta, který se cítí jako „znovuzrozený“. Bernadetta si přehodí punčochy kolem krku, popadne dřeváky a lehkými, pevnými kroky se brodí ledovou vodou potoka. Uprostřed, tam, kde jí voda sahá ke kolenům, se zastaví a diví se:

„Vy podfukářky – obě dvě! Vždyť je voda teplá jako pomyje...“

„Jana má pravdu, asi ti přskočilo. Mě z těch pomyjí pálí nohy ještě teď... Raději nám pojď pomoci.“

Bernadetta se k nim připojí, nedbá, že má nohy mokré. Děvčata rozdělí kosti na tři stejné díly. Z trnitého chrástí udělají tři otýpky a svážou je nejtenčími a nejpevnějšími pruty. Není to lehká práce. Bernadetta tentokrát pracuje nejrychleji a velmi horlivě. Když už je se svou otýpkou skoro hotova, znenadání se zeptá:

„Neviděli jste nic?“

V nářečí kraje to zní takto: „Aouet bis a rè?“

Marie pohlédne úkosem na sestru. Zdá se jí změněná, tak rozhodná, cílevědomá a mnohem starší než před půl hodinou. Na kulatém dětském obličejí se zračí jakýsi skoro panovačný rys.

„A ty jsi snad něco viděla?“ ptá se mladší sestra. Lačné oči Abadiové zvědavě zamžikají:

„Byl někdo u jeskyně?“

„Labets, a rè,“ přeruší Bernadetta rozmluvu. A to znamená: „Ne, ne, nic...“

Sedne si a rychle si navléká punčochy. Potom jediným pohybem ruky zvedne největší otýpku a dá si ji na hlavu – tak, jak zdejší ženy nosívají břemena. Druhé dvě dívky mají co dělat, aby své otýpky uzvedly.

„Zpátky do města půjdeme přes kopec, je to nejkratší cesta,“ rozhodne Bernadetta. Abadiová přiznává:

„Nešla bych podruhé do vody za nic na světě!“

„Je to moc příkrá cesta,“ namítá bázlívě Marie. Ale Bernadetta na ni nedbá. Dlouhými kroky kráčí po kamení a už ani jednou nepohlédne k jeskyni a k výklenku. Pár metrů za Massabielle začíná bídná stezka, která vede přes hřbet k Montagne des Espéluges dolů k Pont Vieux. Bernadetta jde první. Hezký kus za ní Jana, Marie naposled. Děvčata mlčí, protože nesou velká břemena a pěšina je nejen příkrá, ale chvílemi vede nebezpečně blízko srázu. Zlý je zejména poslední kus cesty, dřív než se vyjde na návrší. Musí přejít jakýsi komín, pod nohama mají holou skálu nadobro vymletou deštěm. Dřeváky jsou k tomu špatná výzbroj.

„Pane Bože, já už nemůžu dál,“ zasípe Marie před posledním stoupáním.

Bernadetta, která už je nahoře, položí svou otýpku na zem a popoběhne nejhorší kus cesty zpátky, aby sestře pomohla. Beze slova jí sundá otýpku z hlavy a lehkým krokem ji vynese nahoru.

„Poslyš, co tohle znamená?“ křičí Marie. „Já jsem přece silnější...“

Jana Abadiová se pod svou otýpkou směje:

„Najednou je z ní kaprál z nemourských kasáren, a před chvílí se ještě bála trochu studené vody...“

Když se dívky vyšplhají na hřbet lesnatého kopce, Bernadetta, která je stále první, přidá do kroku.

„Co tak letíš, huso pitomá?“ hubuje Marie. „Za chvíli ti dojde dech...“

Bernadetta neodpovídá. Nemyslí už na své „atma“. Bojuje sama se sebou. Její duše nevýslovně touží po tom, aby mohla mluvit o Dámě. Je jako milenec zmírající touhou, protože musí svou lásku tajit... V hloubi srdce však zároveň přesně ví, že se stane něco nedozírného, jestliže podlehne pokušení a promluví. Nepovím to, nepovím, opakuje si pro sebe znovu a znovu.

„Co to pořád brbláš?“ zeptá se Abadiová.

Bernadetta se zastaví a zatají dech:

„Chtěla bych vám něco říci, ale musíte mi přísahat, že mě neprozradíte. Maminka se o tom nesmí dovědět, naplácala by mi... Doma ani muk, Marie, přisahej mi to!“

„Přisahám! Však víš, že umím vždycky a dokonale mlčet.“

„Ale Jana mi dnes přála, aby mě vzal čert. Skutečně mi to přeješ, Jano?“

„Ty hloupá, to se přece jenom tak říká, a nikdo si přitom nic nemyslí. Jen povídej!“

„Ne, napřed mi musíš odpřisáhnout, že nic neřekneš, ani u vás doma, ani u nás, ani ve škole...“

„Dám ti na to slovo. Ale přísahat, ne, to nebudu. Přísahat pro nic za nic je hřích. Snad mě nechceš svádět k hříchu, teď, pár měsíců před prvním svatým přijímáním? Mluv! Co bylo u jeskyně?“

Bernadetta se zhluboka nadechne. Hlas se jí chvěje, tak nevýslovně sladké je vyzradit poprvé tajemství jejího setkání:

„Viděla jsem nějakou dámu, celou v bílém, měla modrý pás a na každé noze zlatou růži...“

Okouzlena naslouchá vlastním slovům, v jejichž chudobě je obsažena celá ta nepochopitelnost. Srdce jí buší až v hlavě. Ale Marie se na Bernadettu strašně rozzlobí. Praští otýpkou o zem: „Ó, já tě znám. Chceš nám nahnat strach, teď, dokud jsme ještě v lese a stmívá se. Ale mně strach nenaženeš s tou svou hloupou dámou v bílém...“

Vytáhne z otýpky lískový prut a šlehne jím Bernadettu několikrát přes ruku. Ta to zřejmě vůbec necítí.

„Proč ji biješ?“ zeptá se zamyšleně Jana Abadiová. „Třebas tam nějaká paní skutečně byla...“

„Ano, a já chtěla udělat kříž a nemohla jsem, ale potom jsem mohla udělat zrovna takový kříž jako ta Dáma...“

Bernadetta se najednou odmlčí a zrychlí krok. Už neodpoví ani na jednu zvědavou otázku Jany Abadiové. Na východním úpatí vršku, tam, kde je vidět nádhernou pilu Lafitovu, se najednou vrhne do trávy:

„Jsem strašně unavená... Odpočínme si!“

Pevně tiskne hlavu na mokrou zem. Ať přijde to obávané nachlazení, kašel, rýma, bolení v krku, záducha, je jí to jedno. Skoro si přeje, aby onemocněla. I druhé dvě dívky si sednou na zem vedle ní a s údivem hledí na její vášnivou tvář. Po chvíli ze sebe Bernadetta vyrazí: „Zadržte mě! Chtěla bych zpátky do Massabielle.“

„Snad si nemyslíš, že tam ta tvá dáma na tebe čeká?“ zamžiká očima Abadiová.

„Já to vím,“ řekne Bernadetta.

paní Soubirousová je bez sebe

Luisa Soubirousová neměla toho 11. února lehký den. Víc než hodinu musela strávit u sousedky Croisiny Bouhouhortsové. Je to pořád stejná historie. Je nepochopitelné, proč se dobrotivý Bůh nad tím bídným a života veskrze neschopným stvořením nesmiluje. Pravda, ten dvouletý chlapec je jediným dítětem Bouhouhortsové, a jako všechny nešťastné matky i Bouhouhortsová se vrhá s křikem smrti do cesty, místo aby dítě odevzdala do vůle boží a ponechala smrti volnou ruku. Bouhouhortsovic dítě se nikdy nepostaví na nohy. Ty nohy nejsou mimochodem o nic silnější než palec dospělého muže a ke všemu jsou ještě zkřivené. Pravidelně po třech čtyřech týdnech dostává dítě jeden z oněch strašlivých záchvatů, jako právě dnes. Křeče pocházejí od mozku. Dítě stahuje kolínka skoro až k bradě, obrací oči v sloup a upadá do bezvědomí.

O Luise Soubirousově se jako o všech sestrách Castertových (v první řadě o moudré Bernardě) říká, že se výborně vyzná v léčení. Nevolá ji na pomoc jenom Bouhouhortsová, nýbrž i leckterá jiná žena z Rue des Petites Fossées. Croisina, žena ovšem dost slabá a nezkušená, by se neobešla bez Luisina přispění. Ztrácí hned hlavu. Matka Soubirousová užila s velkou horlivostí všech osvědčených prostředků. Ač sama tak chudá, nešetřila vlastním léčivým olejem a namasírovala jím celé tělíčko dítěte. Potom maličkého pevně zavinula do horkých obkladů a vpravila do něho s velikou námahou pár kapek jakéhosi odvaru. A nakonec s ním dobrou půlhodinu rejčila po světnici a nepřetržitě natrásala ztuhlým tělíčkem, aby se v dítěti rozhýbala krev. Následkem této kúry se

malý Justin poblinkal a znečistil jí šaty. Ale současně s touto katastrofou pominuly i křeče.

Luisa Soubirousová se vrátí celá udýchaná a upocená do Cachotu. K své veliké nelibosti pozná, že jí zatím všichni ptáčci z hnízda vyletěli. Ti uličníci, Jan Maria a Justin, utekli, nestoudně překročili její přísný zákaz. Ale ještě více ji mrzí, že i muž odešel a nevyčkal jejího návratu. Jest se tuze co obávat, že si „jen zaskočil“ k otci Babouovi, navzdory přísaze zdrženlivosti, kterou jí věnoval jako nádherný dar k Vánocům. Vyčerpána klesne Luisa na židli a mimovolně odvdychává píseň svého života, kterou si opakuje tolikrát přes den:

„Praoubo de jou... já ubohá žena...”

Ale už si zas honem uvazuje šátek na hlavu. Vzpomněla si totiž, že paní Milletová někdy odkládá den prádla. Velké prádlo v domě Milletově je posvátná procedura, která se koná pod vrchním dozorem přesné a pobožné vdovy. Ale koncem týdne jezdívá madame Milletová někdy do Argèles na návštěvu k tamějším Latapieovým. Eliška Latapieová, její vřele milované adoptivní dítě, která před několika měsíci zemřela, náležela k této větvi bohatě rozvětvené rodiny. Kdykoliv odjíždí madame Milletová do Argèles, prádlo odpadá. Pro Luisu Soubirousovou tím odpadá třicet sous, teplý oběd, večeře a různé kulinářské příspěvky, které jí domácí paní nebo kuchařka podstrčí pro děti. Luisa má nezvratný pocit, že dnes je nepříznivý den, kdy všechno jde naruby, a že tedy podle všeho i Milletová odřekne páteční prádlo.

Prudce za sebou přibouchne těžké dveře Cachotu.

Strýc Sajou, kameník a majitel domu, sedí nahoře na schodech a slavnostně pokušuje svůj knastr. Madame Sajouová totiž nestrpí, aby jí „zasmraďoval“ salon. Na rozdíl od Soubirousových, kteří smějí jen z milosti a z milosrdenství bydlet v „žaláři“, obývají Sajouovi tři malé místnosti, z nichž jednu, pokoj přeplněný zděděným nábytkem, šetří a uctívají jako salon, to jest kapli měšťáctví.

„Milý bratranče André,“ řekne uštvanež Luisa. „Zaskočím si jen na tři minuty k madame Milletové... Budu hned zpátky...”

André Sajou ohne unaveně levý ukazováček na znamení, že pochopil. Kamenictví je nemluvné řemeslo, vždyť mramor a žula, které se zpracovávají výhradně na náhrobky, jsou považovány za symbol mlčení. Ale vůči Soubirousovým strýc Sajou svou mlčenlivost trochu přehání; jsou sice

příbuzní – v Lurdech jsou všichni příbuzní – ale nezdá nutí k opatrnosti, podobně jako nakažlivá nemoc. Člověk koná svou křesťanskou povinnost, ale zachovává si pokud možno odstup, aby se sám neoctl v bídě.

Dům madame Milletové stojí na rohu Rue Bartayrès. Je to jeden z nejhonosnějších domů v Lurdech. Když monseigneur Bertrand Sévère Laurence, tarbeský biskup, na poslední cestě po diecézi zavítal do Lurd, nebytoval se ani na faře u děkana Peyramala, ani v klášteře neverských sester, nýbrž u této velice bohaté vdovy, kde mu od té doby vyhradili zvláštní apartmá. Paní Milletová si toto vyznamenání od církevní vrchnosti jistě zasloužila, neboť je katolička nejen zbožná, ale i bojovná. Monseigneur, bystrý praktický muž, sice shledal, že pokoje madame Milletové se záplavou stór, záclon, povlaků a háčkovaných deček jsou hodně zatuchlé. Postele že se podobají skličujícím márám. Že v jistém smyslu volají po tom, aby se v nich umřelo. Že dokonce i tlustá svíčka na nočním stolku připomíná kostelní světlo, a že kromě toho dobrácká Milletová projevuje určitou, pro vkus církevního knížete příliš všetečnou a příliš povrchní zvědavost, pokud jde o onen svět. Že je to už čirá duchovidnost, vystupňovaná měrou až nedovolenou po smrti její neteře Elišky Latapieové, kterou vdova přijala za vlastní. Ale naproti tomu – a to je pro monseignura rozhodující – žije z podpor té zámožné rentiérky tolik a tolik organizací! Stačí si vzpomenout na mariánskou družinu, již mohou děkovat nejen za každoroční nádhernou slavnost, ale i za přčetné charitativní skutky. A to je pouze jeden ze sedmi spolků!

Luisa Soubirousová nesměle uvede do pohybu staromódní klepadlo na dveřích. Přijde jí otevřít osobně sám ctihodný Filip, sluha paní Milletové. Pohled na tohoto umrlčího Filipa, jenž je zpodobněním tmavé předsíně, provanuté dechem naltalínu a smrti, naplní pokaždé Luisino srdce hroživou úctou. Jako ve všech místnostech tohoto domu panuje i zde horror nudi, odpor k nahotě, proto jsou všechny stěny zalepeny tmavými obrazy a všechny věci obloženy nescetnými zažloutlými háčkovanými dečkami, které Luisa z prádla dobře zná. Žloutnou čím dál víc.

„Milá Soubirousová,“ spustí Filip tónem vznešeného, leč blahosklonného preláta, „je od vás velmi rozumné, že jste přišla. Ušetřila jste nám cestu. Odložili jsme prádlo na příští

týden. Zítra jsme u příbuzných v Argèles. Od smrti naší nebožky slečny Elišky jsme vždycky přítomni zádušní mši svaté v Argèles. Dáme vám zavčas vědět...”

Při zmínce o nebožce nastrojí paní Soubirousová, jak se sluší a patří, dlouhý a kyselý obličej kondolenční návštěvy. Ale zároveň jí leknutím hřmí v uších. To, čeho se bála, je tu, rozpočet pro konec týdne se zhroutil. Luisa už opravdu neví, kudy kam. Cestou zpátky se pokusí koupit u Lacaza na dluh kousek špeku, kousek mýdla a trochu rýže. (Těch dvanáct sous, které ještě má, si netroufá ukázat, aby jí je nestrhli z dluhu, který tam má.) Lacazová ji rovnou odmítne. Její dluh prý je už příliš vysoký. V průjezdu „žaláře“ ji přivítá drnčivý hlas Andrého Sajoua.

„Milá sestřenko,“ rozhorluje se André, „povinností každé matky je dozírat, aby její potomstvo neobtěžovalo sousedy. Koukněte se na vaše pány synáčky. Lezou po dvoře jako nějáci odvážní lupiči. Tentokrát spadli jen do měkkého svinstva. Podruhé to dopadne hůř...”

„Já chtěl jen chytit kočku, maminko,“ hořekuje mladší Justin.

„A já chtěl Justinovi pomoci ze smetiště,“ hájí se Jan Maria bez pláče. Soubirousová beze slova strčí oba hříšníky, zamazané od hlavy k patě, do světnice. Je příliš zděšená a zhnušená, aby měla sílu jim nasekat. Má v hlavě jediné pomyšlení: kluci nemají nic na sebe. Strhne z nich šaty. V měděném kotli je naštěstí ještě horká voda. Matka Soubirousová ji vleje do necek. Dá se celá divá do máchání a drhnutí, jako by si chtěla vyprat z těla svou ubohou duši. Pro Jana Mariu a Justina je novým dobrodružstvím, když mohou navzdory chladu pobíhat polonazí.

Takový obraz se při vstupu do dveří naskytne starému Soubirousovi. Vznešeně zakaboněný stane na prahu. Syny neuzná za hodna pohledu.

„Nedovolím, aby ses tak dřela,“ volá a hlas mu přeskakuje. „Jsi Casterotová a já jsem jenom Soubirous. Kdo jsou Nicolauovi? Nesmíš ke mně ztratit důvěru...”

Žena se v práci nezastaví a vrhne na muže zkoumavý pohled. Muž pokročí a stoupne si za ni:

„Byl jsem u Maisongrossa, byl jsem u Cazenava, byl jsem u Cabizosa.”

„A taky u Baboua,“ ucedí žena.

„Jsem nemocný,“ zasténá Soubirous. „Jsem velmi nemocný... Dej Bůh, abych zemřel. Ó, vy ubožáci...“

Luisa právě věší mokré kusy oděvů, z nichž stále ještě vychází pronikavý zápach, na šňůru nataženou mezi krbem a malým oknem. Soubirousovo přiznání „jsem nemocný“ ji nezanechalo zcela chladnou. Opravdu, muž vypadá k politování. Kdo by v něm poznal smělého mlynářského chasníka Soubirouse, když mu bylo třicet? Kolik dní už neměl v ústech pořádné jídlo. Jako se on cítí vinen jejím údělem, cítí se i ona spoluvinnou na jeho osudu. I když do sebe před chvílí obrátil tři osminky kořalky, kterou ho někdo pohostil, nebo kterou si koupil na dluh a kterou buď jak buď vypil se svrchovaně špatným svědomím, kdo mu to může zazlívát při té špatné výživě? Nic už, chudák, nesnese! Luisa, trpce zkoušená žena, je loajální manželka, která svého muže hájí proti každému, dokonce i proti sobě. Co kdyby se jí skutečně rozstonal? To by tak ještě scházelo!

„Nejlíp uděláš, když si zas pěkně lehneš do postele, Františku...“

„Máš pravdu, to bude nejlepší,“ odpoví muž srdečně a potěšen, jako by tento znamenitý návrh odčarovával ze světa veškeré potíže. A hned sebou praští na postel, zproštěn do značné míry lítosti ženíným odpuštěním. Luisa vyndá z kornoutu sušený lipový květ a postaví na kamna plechový hrnec s vodou. Za chvíli už vlastnoručně podává mužovi k ústům osvědčenou „infúzi“. Ze zkušenosti už dávno ví, že neslazený lipový čaj je nejúčinnějším lékem proti neduhu, jímž v této chvíli trpí Soubirous. Soubirous se brání jako člověk, který se ze zármutku nechce uzdravit, ale Luisa ho přísně nutí polykat vřelý odvar. Soubirous leží a tváří se jako člověk, který se přemáhá... Slabošskému muži se musí pořád dodávat odvaha, i to je Luise dávno známo.

„U Milletů v pátek práť nebudou,“ vypráví. „Ale zítra se poohlédnu jinde. Něco se najde. Možná že u paní smírčí soudcové Rivesové.“

„Zítra,“ zachroptí výsměšně Soubirous, „... ani Cazenave mě zítra nepotřebuje na odvezení smetí... En garde, mon capitaine...!“

Luisa na něm uhladí přikrývku. Čeká, až usne. A při jeho mimořádném nadání pro spaní k tomu dojde brzy. Chvilí sedí

Luisa s rukama v klíně. Vzpomíná, že to s ním vypadalo nějak podobně, když se před rokem neočekávaně vrátil z vyšetřovací vazby. Skvěle se tehdy obhájil proti tomu podlému udání. Nebyl to on, kdo tenkrát ukradl tu dubovou kládu na Lafitově pile. K šípku, nač by mu taky taková obrovská dubová kláda byla? Ale třebaže prokázal svou nevinu před komisařem Jacometem, soudcem Rivesem i císařským státním návladním Dutourem, byl František dlouhou dobu zlomený a schlíplý jako mokrá punčocha a pořád jen spal.

Je to zvláštní, jak málo vtipu a vytrvalosti osvědčují muži, když přijde smůla. Ano, když všechno klope, když jim v kapse u kalhot cinkají dvacetníky, to pak je nějakého chlubení, vyprávění a vyvádění; to se platí jedna runda za druhou. Ale když dojde chleba a čest, vypije celou rundu sám, praští sebou na postel a spí. Pak sebou musí hodit chuděra žena, aby nechcípli.

„Držte huby, všiváci,“ zasyčí Soubirousová. „Nerušte nemocného tatínka, když spí.“

Přihodí do ohně poslední poleno, aby měl nemocný teplo. Potom popadne oba plechové džbery a jde pro vodu. Nejblíže studna je nahoře v ulici o pět domů dál ve dvoře Babouových. Jestliže se muži scházejí při kořalce, ženy se scházejí u vody. (To ovšem neznámá, že by většina z nich neměla doma v almárce také láhev bylinného čerta, nemluvic o víně, které Bůh nepovažuje za alkohol.) Soubirousová vyslechne několik nejnovějších zpráv, které nejsou v „Lavedanu“. Madame Lacadé je prý už několik neděl s dcerou v Pau. Když zmizí mladá dívka na tak dlouhou dobu, má to jistě svůj delikátní důvod. Švadlena Antonie Peyretová tahá z bohaté Milletové jednu stovku za druhou; je to pravá dcera exekutorova! Baculatá vdova si u ní dala šít troje černé hedvábné šaty. A to nejlepší: Monsieur de Lafite, ten divný bratranec z Paříže, slobodný zednář, ne-li sám ďábel, sledoval onehdy přes celou Rue Basse Kateřinu Mengotovou, které není ještě ani čtrnáct, a měl tu drzost, že ji nejen oslovil, ale i poplácal: „Kateřino, ty jsi pro mne sladkou vílou téhle žabárny!“ Sviňák jeden... Ani jeden muž není jiný, všichni jsou surovci a sobci. Sám důstojný pan farář Peyramale vykopl včera ze dveří svou dlouholetou kuchařku Magdalénu. A potom káže, že se mají vášně přemáhat!

Obtížena těmito vědomostmi a vědry s vodou vleče se Soubirousová domů. Vědra nechá stát v průjezdu, děvčata je později odnesou. Bíjí tři hodiny. Kde se potloukají Bernadetta s Marií, už dávno by měly být s chrastím doma! Luisa dostane zlost a zároveň strach. Připomene si Kateřinu Mengotovou a bratrance z Paříže. Zkáza číhá všude. I její dcery jsou hezké a hloupé. Toto pomýšlení je vystřídáno nemilým problémem, z čeho dnes udělat večeři.

Dívky se zdržely kvůli kostem. Grammontův krám leží totiž na druhém konci města. A s těžkými otýpkami na hlavách se dalo jít jen pomalu. Obchodník s hadry vyplatil Abadiové i oběma sestrám po dvou sous. Bernadetta a Marie si na rozdíl od Jany za ně nekoupily cukrkandl, nýbrž chleba. Když se obě dívky konečně přihnou a hned za dveřmi shodí svá břemena, chleba a spousta chrastí matku Soubirousovou trochu usmíří.

„Kde jste tak dlouho?“ hubuje. „Všechnu práci necháváte na mně, takové veliké holky! Chudý člověk si nemůže chodit pro procházkách. Hned jděte a doneste vodu!“

Bernadetta a Marie poslušně přinesou vědra s vodou. Poslušně potom oškrabují řepu a brambory, za které matka Soubirousová obětovala část svých dvaceti sous. Otec vyčítavě chrápe. „Je nemocný,“ řekne matka. Všechny mlčí. Bernadetta chvílemi pohlédne velikýma očima pátravě na sestru. Marie pokaždé rychle sklopí oči a křečovitě sevře rty. Ta grimasa hrozivě nasvědčuje tomu, že Marie v těžkém boji podlehne. Matka Soubirousová chce teď využít posledního zbytku denního světla, vnikajícího ze dvora do Cachotu:

„Pojďte k oknu,“ poroučí, „pročešu vám vlasy. Napřed ty, Marie!“

Pročesávání vlasů je každovečerní zvyk. Matka Soubirousová si potrpí na čistotu, pokud je to v „žaláři“ možné. Nepochází nadarmo z rodiny Casterotů. Justina a Jana Mariu vydrbe večer co večer před spaním ostrým kartáčem. Stejně bedlivou péčí věnuje vlasům dcer. V Rue des Petites Fossées vši mají bohužel zvyk vandrovat z domu do domu. Čistota je poslední důstojností člověka, jež mu zbývá, když je všechno ostatní ztraceno. Marie znamená pro mateřskou péči o vlasy obtížnější objekt. Roste jí na hlavě hustá, svévolná paruka, kdežto Bernadetta zdělila měkké černé vlasy po otci. Zatímco matka Soubirousová začíná hustým hřebenem zpracovávat

mladší dceru, pošle starší Bernadettu pro oba bratry, kteří zase už dávno upláchli na chodbu. Matka si přitáhla nízkou stoličku k oknu. Marie klečí, obrácená zády k ní. Husté vlasy praskají pod energickými tahy hřebenu.

„Hm... hm...“ řekne Marie.

„Nebud', prosím tě, tak choulostivá,“ posmívá se jí matka.

Za chvíli se Marie znovu ozve: „Ehm... ehm... ehm...“

„Bolí tě snad v krku?“

„Ne, v krku mě nebolí...“

Když vydá Marie ty neblahé hrdelní zvuky potřetí, vyvstane v matce Soubirousové podezření:

„Co bzučíš jako moucha na okně?“

„Chtěla bych ti něco říct, maminko... O Bernadettě...“

„Co je zase s Bernadettou?“

„Maminko, Bernadetta viděla u jeskyně Massabielle krásnou mladou dámu, celou v bílém, s bledě modrým pasem... Byla bosá a na nohou měla zlaté růže...“

„Praoubo de jou, co to žvaníš, nešťastnice?“

„A Bernadetta nemohla napřed udělat kříž, ale potom mohla, když jí to ta paní dovolila...“

Marie si zhluboka oddechne, jako by nebyla zrušila slovo, ale zhostila se těžké úlohy. Bernadetta vejde do dveří. Matka se na ni osopí:

„Cos to viděla, ty hloupá?“

„Tys to vyradila... Proč jsi to vyradila?“ ptá se Bernadetta a pohlédne dlouze na sestru. V jejím hlase však není výčitka, nýbrž jakási úleva. Popojde dvěma krůčky k matce a rozpřáhne prsty, jako by si nad ohněm nahřívala ruce. Srdce se v ní rozplývá rozkoší, že může mluvit o svém tajemství:

„Ano, maminko... viděla jsem u Massabielle takovou krásnou, překrásnou dámu...“

Tato nadšená slova jsou poslední kapkou, kterou namáhavě udržovaný klid utýrané ženy překypí. Po dni plném beznadějných pokusů a zklamání musí ještě vyslechnout tenhle nesmysl, s kterým se přihnou její dcery, tulačky, jimž nevoní žádná práce. Nejvíc však ji pohoršuje hluboký rumělec na Bernadettině tváři. To je rozpálená tvář milující dívky, která je odhodlána obětovat pro svou lásku všechno. Hlas matky Soubirousové zaječí tak pronikavě, že Sajouovi ve svém bytě natáhnou uši.

„Cos viděla? Nic jsi neviděla! Žádnou překrásnou paní jsi

neviděla, leda nějaký bílý kámen... Vy vidíte krásné, překrásné dámy, a já se zatím na vás dřů, a nikoho z vás ani nenapadne, aby mi to trochu ulehčil. Svátá Panno, co to mám za nezvedené děti! V kostele kradou svíčky, padají do bláta, o katechismu nemají ponětí a teď ještě vidí krásné, překrásné dámy... Jen počkejte!“

Soubirousová popadla pružnou plácačku, s kterou při stlaní proklepává podušky. První rána zasáhne Bernadettu do zad. Marie se pokouší schovat. To rozzuřenou matku ještě víc rozdráždí. Honí mladší dceru, dokud i jí jednu nevsolí. Oba hoši taky něco slíznou, rozhodně nezasloužené.

„Vidíš! Kvůli tobě mě maminka bije,“ brečí Marie.

Soubirousová odhodí plácačku. Zapomněla se. Rozpoutala pekelný rámus. Nepovážila, že chudák muž je nemocný a spí. Nebylo však ani toho hluku třeba, aby se Soubirous probudil. Už dávno stojí vzpřímený:

„Já jsem to slyšel,“ řekne.

Soubirous je štíhlý, vysoký, urostlý muž. Jeho vnější směla a vnitřní slabost ho zbavily všeho, jenom ne prosté vznešenosti, kterou se vyznačuje jeho postava. Vůči dětem si uchovává autoritu právě tím, že celou exekutivu i s trestem a pokáním ponechává ve všem všudy činorodější matce. Ta ho používá jen jako jakési poslední nadoblačné instance, jejíhož rozhodnutí se zdánlivě tajně dovolává dřív, než je uvádí ve skutek. Tentokrát však pokročí Soubirous těžkým krokem k dceři a popadne ji za výstřih blůzy. Krátký spánek ho patrně stáhl až na nejtěžkomyslnější dno střízlivosti.

„Slyšel jsem to,“ opakuje podruhé. „Tak ty už teď začínáš dělat hlouposti? Podívej, je ti čtrnáct pryč. Jiné holky ve čtrnácti si nejen vydělávají na živobytí, ale podporují ještě i rodiče. Vidíš, jak to s námi vypadá. Nemohu vás donekonečna žít. A ty mi už teď začínáš vyvádět hlouposti. Znáš to. Děláš se důležitou! Vymýšlíš si historky, vychloubáš se bajkami, vypravuješ o dámách se zlatými růžemi na bosých nohou. Kam to povede, ma petite? Jsme řádní mlynářští, tvá matka i já, a byli jsme, ví Bůh, vždycky skromní. A já se pro vás, ví Bůh, nevyhýbám ani té nejšpinavější práci. Ale ten, kdo vidí v jeskyních krásné dámy a vymýšlí si báchorky, nepatří mezi pořádné lidi, ale mezi jarmareční kejklíře, provazolece a cikány. Jestli jsi jedna z nich, ma petite, tak se honem seber a jdi si k cikánům a kejklířům!“

Soubirous mluvil klidně, hlubokým hlasem. Byla to nejdelší výchovná řeč, jakou kdy Bernadetta od otce slyšela. Hledí na něho naprosto nechápavě. Co od ní chce? Její oči se na něho upírají pevně a zároveň netečně. Přitiskne si obě ruce na prsa.

„Ale, tatínku,“ řekne, „já jsem tu Dámu doopravdy viděla...!“